

JOSEFINA BENGTS

FRÅN VARGTIDER OCH
VALLPOJKSÅR

HELSINGFORS 1915
SÖDERSTRÖM & Co FÖRLAGSAKTIEBOLAG

FRÅN VARGTIDER OCH VALLPOJKSÅR

EN SAMLING MINNEN FRÅN FORNA
DAGARS ÖSTRA NYLAND

AF

JOSEFINA BENGTS

HELSINGFORS 1915
SÖDERSTRÖM & C:o FÖRLAGSAKTIEBOLAG

FRAN VÄRGTIDER OCH
VÄLLÖJKSÅR

EN SAMLING MINNESBILDER
FRÅN ÖSTRA FINLAND

ROSENA BERNSTEN

HELSINGFORS 1915

FRENCKELLSKA TRYCKERI-AKTIEBOLAGET

Ur minnesgoda åldringars hågkomster har jag samlat dessa spridda drag från en förgången tid. De synas mig kunna fördjupa vår kunskap om förhållanden, tänkesätt och personligheter i de östnyländska svenskbygderna i förflutna dagar. Snart gå de gamla med sina rika minneskatter bort ur tiden. Jag har velat från glömskan rädda något af det de förtäljt i min hemstuga under stilla vinterkvällar, och med ett tack till de gamla sänder jag deras berättelser ut till nya tiders barn.

Pernå i november 1915.

J. B.

INNEHÅLL:

I.

	Sid.
Från vargtider och vallpojksår	3
Hågkomster från brännantiden:	
I. I loflig tid	16
II. I den olofliga	25
„Durkmarsch“	39
Hållkarlar	47

II.

Kläder och kvinnoflit	59
---------------------------------	----

III.

Prosten	73
Professorn	87
Österbottningen	99
Kaffe	108
Religiösa	113
En vink från andra sidan	120
En oskiftad vägstump	124

I.

Från vargtider och vallpojksår.

Förr skulle det vara vallpojkar för kreaturen, så visst som de skulle ha mat och dricka.

En riktig pojke skulle äfven vara vallpojke; det måste han, för att han skulle ha aktning och anseende bland kamrater, och den, som inte varit vallpojke, blef ej häller någon riktig karl af, tyckte vi pojkar.

Inte aktades den pojke stort af kamrater, som inte tordes ge sig ut i vallskog. Ju tidigare en liten parfvel vågade ge sig ut, desto större heder tillvann han sig i kamraternas krets.

„Hvad vet du, som inte har gått vall“ är ett gammalt ordspråk, som lever än.

Man må ha varit hur liten och obetydlig som hälst; så snart man fick vallstädsel, så växte kuraget och karl var man att taga till och med femton vargar i nacken. Alla andra arbeten i gården syntes oss så obetydliga i bredd med det, att skydda och vakta gårdens kreatur för vargen.

Ty det var för vargarnas skull, som vallpojckarna fanns till.

Jag var bara åtta år, när jag började min vallgång. Jag hade varit abcboksbarn om vintern, och när det var

öfverståndet, kände jag mig så pass karl, att jag frågade mor, om jag skulle få skaffa mig vallställe till sommarn. Utan betänkan gaf mor mig sitt samtycke — där var ju munnar hemma tillräckligt ändå — och jag lyckades skaffa mig ett af de bättre vallställena, när jag så där tidigt på vintern tog städsel. Det var nämligen inte så många gårdar ännu, som hade skaffat sig vallhjon.

Husbonden såg visst lite fundersam ut, när jag kom och bjöd ut mig. Han mente, att jag var alltför ung och liten för en så stor kreaturstropp, som deras. Men när jag kaverade mig för att inte vara rädd, hur mycket jag gått i skogen och plockat bär med mor och hur bra jag hittade där, och hur många vargar jag redan sett, så tyckte han väl, att en säkrare karl än jag fanns det då rakt inte, och han sade, att jag skulle få försöka. Jag fick af honom en mark i städselpengar, och jag kände mig nästan som familjens försörjare, när jag gaf den marken åt mor. Till lön skulle jag få den vanliga vallpojkslönen, en kappe råg för hvarje mjölkko och en half kappe för hvar kviga, calf och ox; ett par linbyxor till sommarn att gå i skogen med, och en halfyllemundering till hösten, strumpor, vantar och ett par förskodda stöflar. Till Johannedagen fick man en ost och ett jästbröd och frihet från vallgången. Man fick då vara hemma eller hvar man annars hade lust att hålla hälg — alldeles som nu, när skolbarnen ha kejsarlof. Det var i alla fall en nätt inkomst öfver sommarn. Till Allhelgon var tjänstetiden slut, och då for man hem igen för att under vintern öfva sig i katekesen till läsförhöret. I sju år studerade jag religion för Gabril-fabru om vintern och gick vall om sommarn, och jag drog mig bra fram på det viset, till dess jag vid sexton år gick och läste. Detsamma gjorde äfven

mina fyra bröder, den ena efter den andra, och det var en stor lättnad för mor, som var änka med sju barn och en ko och en gris och gamla mormor, som fick tre kappar råg i kvartalet från kommunen.

Inte var det bara vi fattigmansbarn, som var vallpojkar till professionen. Där det i bondens hem fanns egna barn i vallpojksåren, så visst gick de vall. Det var bara när det inte fanns af egna tillgångar, som man städslade därifrån det fanns stugan full. Många storväxta och humörliga flickbarn gick äfven vall. Men vi pojkar ansåg det liksom lite vanhederligt att ha dem med, och ibland var det både si och så med modet och kuraget hos vallflickorna, då vargen hängde oss i hälarne. Då måste vi pojkar alltid fram till hjälp.

Jag minns Lönnrosens Emma, som en gång, då vargen kom, stod och åt. Hon skulle skrika, men kunde inte. Hon stod där hon stannat med munnen opp, men ej ett ljud kom öfver hennes hvita läppar. Jag törs ej rätt säga, hur det hade gått med henne och kräken, ifall ej vi andra varit med.

Lustigt var det därute i skog och mark från våren till hösten, och med en brödkant och en surmjölksflaska i påsen och på fötterna ett par kängor, som kvinnfolket kaserat, funno vi vallifvet öfver all måtta härligt. På försommarn, då odjuren inte ännu voro så svåra och närgångna, hade vi tid för skoj och lefverne i skogsbackarna. Vi gjorde granna käppar och goda vallhorn och visplar och kvastar, då kuddorna hejdade sig i marschen och togo sin middagslur. Och så slogs vi smått emellanåt och emellanåt gjorde vi visor till skällornas toner, som vi sedan trallade hvar och en efter sin skälla, när kuddorna vaknat och marschen satte sig i gång och det drog sig till kväll.

Värsta bråket hade vi alltid om våren med följeskalvarna, som inte förstod att hålla sig ihop med de andra kräken, utan ville dänga och löpa hvar som hälst för sig själfva. Men fram till Johanne fick man dem ändå så exarcerade, att de förstod skällan och begrep att följa skällkuddan. Men så hade man också bråkat med dem med både hemliga och uppenbara konster. Ty vi kunde trolla och kunde konster, så små vi än voro, för att skydda oss för vargen och skaffa oss kreaturslycka på allt sätt, och det var konster, som vi voro fullärda i från första början. De satt oss liksom i blodet. „Och akta dig för vargen“ var det man fick lära sig näst Fader vår och Gud som hafver barnen kär. Den förmaningen fick man jämt till påminnelse, när man skulle bege sig ut någonstädes. Och nog var det så, att vargskräcken ändå satt i oss där djupt innanför och skaffade oss hjärtklappning så ofta. Men en pojke blygs att visa sånt där. Han skulle rakt ha skämt ut sig för det, och för resten, hvad gjorde han för nytta i skogen, en sådan?

Förr i tiden, så sade min mor, skulle alla byns vallhjon vara i rörelse tidigt på morgonen Tiburtiusdagen eller sommarmässdagen den fjortonde april. Det var vallpojckarnas dag. Då gällde det att skaffa byn vallycka. Vallhjonen gjorde dagen förut sina horn i ordning, och så tidigt på morgonen, att solen just rann opp, gick de med sina horn upp på ett bärg eller en annan höjd och låtade in somnar och vallycka. Den som hann med första låten, den fick lyckan. I en lång tid var vallhjonen i Skinnarby alltid de första att låta, men sen tog åter andra öfverhanden, sade gamle Peter mobru, som gått vall i all sin tid och ingenting annat blef än vallpojke, så länge han orkade något. Lyckan blef ibland si och ibland så,

men grant lät det, när flere byars vallhorn ljöd på samma gång och från olika håll i den tidiga, klara vårmorgonen. Vann man inte lyckan, så var det i alla fall en fröjd att låta med och att ha ett godt horn, ty hornet var liksom vallhjonets verktyg, tyckte mobru. Och det hade han rätt i, för en vallpojke utan horn eller med ett dåligt var en skam för yrket.

Vi gjorde uppfinningar och förbättrade våra vallhorn på mångahanda sätt för att få dem att låta bra. Kalle Pilman lät till och med en gång en kringfarande bleckslagare göra sig ett vallhorn af bleckplåt. Men vi andra kasserade det, för låten kom så pipande och ynkelig därur. De horn, som vi själfva gjorde af långa barkremсор eller med kimbar, se, det var basuner, som kunde skrämman ilt i magen åt en vargrackare! Det sägs, att vargen kan få ilt i magen af att han blir hastigt rädd, och sant är det, för Heikus Hinku låg en gång under en kullfallen gårdsgård, då en varg kom och hoppade öfver precis där han låg. Hinku skrek till, och vargen blef så rädd — — att Hinku fick gå tvätta sig i bäcken. Så nog är det sant, det där!

Men på sensommarn och höstsidan blef det annat af. Då blef odjuren så stygga och gemena och närgångna, och vi måste ha ögon och öron öppna och låta och lylla så att vi voro hesa i halsen och svullna i munnen. Och gud sig förbarme, när vargen någon gång kom åt att rifva och lägga ned en ko eller en kalf ur troppen trots allt vårt vaktande! Det var sorg och bedröfvelse utan måtta öfver det som ryckts bort — om det så bara var en kalf — det var skrämsel och ångest för det onda, som ständigt hängde oss i hälen, och jag tror, att folks barn inte numera är så rädda för den onde själf, som

vi vallbarn då var för vargen en bra lång tid efter en sådan händelse. Det var ett hårdt prof för karavåligheten, när den ludne kom så ful och gripig i hufvudet och lurade i bysket.

Jag kommer ihåg, huru Blommens Gusta, som då var första resans pojke — vi andra voro redan kaptener — bjöd en brödbit åt vargen, som han förut inte sett på så nära håll. Han lockade och kallade; — Jecko se, Jecko se, ty han trodde, att det var grannas hund, som satt och lurade bak buskarna. Men så tog vi andra hornen och tutade till rätt så godt som i öronen på vargen. Jag tänker det gjorde honom godt!

Förr, då vargen kunde tala, lär han ha sagt:

Sölipipon, sölipipon, syster min!

Bockahorni, bockahorni, broder menn!

Langhorni kör me opp i skojin.

Märkvärdigt var det, hvad han kunde löpa för hornlåtarna! Men så var det också ett låtande och ett hejande dagen lång i skogen.

Senare på hösten i slutet af augusti, då dagarna blef korta, vågade man inte rusta oss ut i skogen mer. Då fick vi vakta kreaturen på ängarna om dagen och köra hem dem till natten. Då måste äfven hästarna vallas, så länge de gick ute på bete om natten, i all synnerhet om det fanns sto med föl. Det hörde inte till vallpojknas göromål att vakta hästarna, utan karlarna skötte det. När jag som fullvuxen tjänade som dräng, låg jag igen ute på ängarna och vaktade för vargar, och rätt roligt vore det att ha räkning på hur många nätter jag sysslade därmed. Så har min barndom och min ungdom varit en

jämn kamp mot vargen. Jag tjänade fyra år å rad på samma ställe, och alla år låg vi hösten igenom ute på ängarna och vaktade våra hästar för vargen. Vi var fyra karlar och turade om två och två i gången. Ena natten låg husbonden och en pojke, andra natten jag och en annan. Inte blef det mycket sofva den tiden. Man låg i höet i ladan, men om det inte fanns lada på ängen, så byggde man en riskoja. Hästarna höll sig för det mesta i närheten af ladan, och kom en varg på ängen, så hade man dem allihop i laddörren att söka hjälp.

Jag kom sedan till ett annat ställe, där vi hade en häst som redde sig själf med vargen och äfven vaktade sina kamrater. Det var en mörkbrun, argsint vallack, som hette Brunte. Så arg var den, att där i stallet måste fällas en bom för bakbenen, då den var ställd i spiltan, och ute på fältet var där ingen annan, som vågade närma sig den än husbonden ensam. En sommar hade Brunte bland sina kamrater ett sto med ett litet föl, och en dag närmade där sig en varg till fölet. Men Brunte fördref vargen från ängen, följde efter den öfver gårdsgården, ty för Brunte fanns inga gårdsgårdar, när han ville. Han jagade vargen i skummande ilska genom hela byn, så att den inte hade tid att vika af åt höger eller vänster och hoppa öfver ett gärde, utan måste lägga af rakt fram till andra ändan af byn och sedan in i skogen. Då vände Brunte åter till ängen. Det var bara *en* varg, men hur han skulle redt sig med flere hade varit rätt roligt att se.

På sommarn och under den tidiga hösten kommo de inte häller i så stora troppar som på senhösten och under vintern. Hur ofta stod vi inte under kalla, klara vinteraftnar och hörde deras hemska tjut ifrån närmaste

skogsbacke. Och när hästarna vattnades på kvällarna, stegrade de sig och fnyste, när de kom ut ur stallet och smög sig därefter i rädsla tätt intill hvarandra. De vädrade vargar, och gick man ut följande dag, om snö låg på marken, såg man deras spår, där de krafstat kring uthusen snokande efter byte. Där det fanns hund i gården, där var de mer närgångna än annars, ty hunden lockade dem. Sällan dog en hund sotdöden. Redan i unga år blef den borthuggen af vargarna — de mindre hundarna åtminstone. Vi hade den tiden våra förstudörrar i två halvvor, en öfre och en nedre, och för att hunden skulle slippa ut och in när han ville, lämnades den öfre halfvan öppen om natten. En natt hörde vi ett stort oväsen från förstugan, och då vi skyndade ut med pärtor för att se, hvad som stod på, såg vi bara bakbenen af en stor varg, som ilade bort i mörkret med vår hund som byte.

Det var ett aktande och ett tillseende jämt. Ej ens i hemknutarna gick fåren i fred för vargen, ja, till och med klinkan på dörren till fårföuset skulle till nätterna vara väl pålagd med pinnar öfver och under; annars slog vargen af den med tassen. Och gluggen skulle vara ordentligt tillstoppad, ty det hände i en gård, att vargen en natt gick in i fårföuset genom gluggen och bet ihjäl alla fåren. Gluggen hade af glömska blifvit lämnad öppen om aftonen.

Det är visst, att vargen fick lida förfärande hungerskval, när den ibland på veckotal vintertid ej lyckades skaffa sig byte. Men han tog till nödbröd, han, liksom människorna i knappa tider, och jag har sett hvad en varg kunnat köra i sig i brist på bättre kost.

Arstu Hannis for en vinterdag till en liten skogsäng

efter en häck hö. Då han var färdig att köra hem, brast tugun i skacklarna. Han tog loss den söndriga vidjelänken och kastade den ifrån sig vid vägkanten och band med repet skacklarna vid släden och körde vidare.

Han märkte, att en varg följde hans spår på afstånd, och när han såg att det bara var en, var han inte heller rädd, utan hojtade några gånger och skrek för att skrämma den.

Följande dag sköt en som var jägare till professionen helt oförhappandes en gammal varg på samma skogsäng, och när han flådde den, så fann han en söndrig slädtugu i hans mage. Nöden har ingen lag hvarken för människor eller djur, och hungern gör en inte kräsen, och när vargstackarn plågad af en lång fastetids ohyggliga hunger kom öfver videtugun och med sitt fina väderkorn kände doften af Hannis fingrar, som nyss förut handterat tugun, så strök den med. Den smakade ändå något fågel.

En gång vid Andersmässtiden släppte vi ett årgammalt föl ut att dricka, och då det var midt på ljusa dagen, lät vi det bli ute en stund och springa. Men ej längre än till ribacken hann det, så stod vargen där och ref det i sidan. Då det kom springande undan vargen till stallbacken, hängde inälfvorna långt ut genom såret i sidan, och vi måste döda fölet.

Skrifvars Stafva, som blef änka i tyfusåren, hade sju snygga mjölkkor. En dag i tröskantiden behöfdes vallpojken hemma och korna kördes ensamma på en äng. Där bröt de sönder ledet och for allesamman ett stycke in i skogen. Då vallpojken på kvällen gick för att taga hem dem och ej fann dem på ängen, gick han längs stigen in i skogen, och där fann han dem liggande döda alla sju, ihjälrifna av vargar.

En gång gick det rätt roligt till vid svinslakten om hösten hos Engelsmans Hinku. Svinet var redan dödt och nerdraget till bäcken, där det skulle rakas och skållas, och medan vattnet varmnade i grytan, gick slaktaru och hans biträden in i stugan för att taga stickansupen, som brukligt var. Och de gjorde det någorlunda grundligt. När de styrkta och nöjda återvände till bäcken, var svinet borta. Vargarna hade under tiden kommit dit, lockade af lukten och forslat galten vidare från bäcken till skogen och där hållit kalas. Endast några ömkliga kvarlevor hittades. Då svor gubbarna och menade:

— Jäklar anamma och anfäkta! En god byssa sku vara bra att ha nu!

Men hvem hade den tiden sådana? Flintlåsbyssorna, som man skulle ladda om för hvar skott, gjorde ej stor marknad i varghopen. Om man då haft sådana byssor som det finns nu, som man kan rada ut skott på skott med, som går genom väggar, då skulle man många gånger ha skördat vargpälsar. Visst bjöd vi ju till så godt vi kunde att utrota odjuren med allehanda konst. Men skjutdonen, som man bäst skulle kommit åt dem med, de var dåliga.

Vi ställde ibland till skallgång öfver en större skogsmark, där vargar grasserade, och genom skrik och oväsen jagades odjuren bort till andra trakter. Men så kunde de kort därpå ställa till skallgång äfven i den andra nejden; man dref då vargen längre fram — eller tillbaka till oss igen. Vi gräfdde varggropar i skogarna, och många af odjuren fångade vi i dem. Den, som var en någorlunda säker skytt, brukade äfven lura på vargen. Man lade ut lockbete; en stekt höna eller katt, inom skotthåll från en ri- eller badstuglugg. Där satt man och lurade,

tills vargen, som lockades af doften från steken, kom för att söka. Då siktade man genom gluggen och gaf fyr. Men om det inte lyckades träffa vid första skottet, så inte stod vargen kvar där och väntade, att man skulle hinna ladda om på nytt, och inte kom den sedan på långa tider till det stället för att söka en stekt höna.

Och så sköt vi vargar med gris. En levande och pigg gris stoppades i en gles säck, häst spändes för en långsläde, en halmkärve bands i ett rep att släpa efter, och så satte vi oss fyra karlar på släden. En satt frampå och körde, den andra satt i midten med grisen. De andra två satt med laddade gevär bak på släden och passade på. När vi då körde fram längs en skogsväg, klämde han, som satt med grisen, då och då helt sakta om den, så att den jämt pep och skrek — alla vet ju, som handskats med grisar, hur de kunna pipa, om man petar hur litet som helst om dem.

Grisens skrik och lukten från halmkärven, som ett par, tre dagar förut skulle legat i griskättan, för att få den rätta lukten, lockade vargarna, som trodde, att skriket kom från det släpande halmbyltet. Var de mycket hungliga och närgångna, började de förfölja halmkärven och blefvo skjutna från släden.

Jag och tre andra män skulle en gång köra med gris längs Kuggom malm, där alltid vargar grasserade.

Det var en klar vinterafton vid Kyndelmässan med månsken och skarp köld, och sådana aftnar skulle man passa på, ty då var det så ljust, att man såg skjuta, och när det var kallt, var odjuren närgångna och lystna efter byte. Folk hade hört dem tjuta där flere nätter å rad, och ett tjut hade svarat det andra, och det lät så hemskt detta tjut, så att det isades i kroppen på en.

Vi rustade oss med alla grejor. Grisen svepte vi in i en skinnfäll för köldens skull. Men när vi kom upp till Svarfvarbacken och såg nedåt längs vägen, var där lefvande fullt af vargar, så långt vi i den månljusa natten kunde se.

Gå dit då med ett par flintlås!

Vi hade så säkert blifvit vargstek den aftonen både vi själfva och hästen och grisen. Vi vände kvicka tag om och körde hemåt och försökte hålla grisen tyst.

Jag säger bara det, att skulle vi haft sådana don med oss den gången, som de nu ha när de gå ut på harskytte i skogarna, så jäklar anamma, hvad vi skulle gjort för en marknad då!

Den vägen från Svarfvarbacken och till Bombergsbac-ken längs hela Kuggmalmen var då också känd som vargarnas värsta tillhåll, och det var inte en och inte två gånger jag och mången annan i kvatilåren där sprang som för lifvet.

Det var inte bara vargskräcken, som satte fart under fötterna på oss. Där spökade också mycket längs hela malmen af allt som händt där både i krigs- och fredstider, och det var en fasans väg för mången, ty det fanns ju ingen större skräck än vargar och spöken.

Nu är det fullt af skolor, och barntropparna läser ur boken om hur vargen är inrättad och de löpa af och an i fred och ro utan en aning om någon annan ofärd än skenande hästar och automobiler.

Ja, se det skulle då ha varit en syn att se en sådan där bil komma råmande, när en vargtropp satt vid skogs-kanten och tjöt! Men nu ser man inte vargar mer.

Det blir i vinter precis tjugufatta år sen jag såg den sista vargen på Tallmoss-malmen, och skulle nu någon

människa se en varg i skogen i våra trakter, så skulle det in i tidningsbladet. Så förunderligt skulle det synas människorna.

Det sägs, att älg och varg inte kunna förlikas med hvarandra. Det ser ut att vara så, ty när älgen kom till våra skogar, så försvann vargen, och vi förlorade inte på bytet. Det kom äfven nya och bättre vapen och hjälpte till att få bukt på besten. Och nu ligger kreaturen ute i ängar och skogsmarker både natt och dag utan vallpojkar, och intet odjur gör dem något för när, och pojarna får inte se en varg, förrän de går i folkhögskolan och reser in till hufvudstaden och ser på Högholmens vargar i buren.

Hågkomster från brännantiden.

I.

I loflig tid.

Då Lars Henrik Backas från sitt fönster såg den gamla badstugan med kojan som väl var tre gånger så gammal som han själf, rifvas ned och sågas sönder till ved, kommo väl minnena från fordom vällande som en stark flod öfver den gamle, efter han satt hela kvällen och hade sin lust i att förtälja om det, som han hade haft för sig där.

— Ni må tro, att den bastun och jag har upplefvat ett och annat tillsammans. Inom hennes väggar har jag sysslat med sådant, som för längesedan fallit i glömska. Där har jag på ett sätt som den tiden var lofligt och godt skaffat medel till lifvets nödtorft och bärgning för mig och mitt hus. Det, som jag gjorde olofligen, det skedde ej innanför väggarna där. Det är en annan historia.

Nu är bastun rifven. Själf är jag fallfärdig och kan hvilken dag som hälst rifvas, jag med, och då är där ingen ibland eder, som vet något om den tiden, då bränn-

vinspannan var bondens lika väl som prästens och herrgårdsherrns inkomstkälla.

I den tiden var det ej så lätt till penninginkomster som nu, när man får pengar för rakt allting och köpare komma in i stugan och frågar: Har ni det, och har ni det?

Då kostade ett lass god kastved en eller två mark. En stock — den tiden, då kvartersmännen ännu ej hunnit regera i folks skogar, fanns det stockar som höll att ta i — kostade ej mycket. Skogen var alls ingen inkomst för oss. Den stod där endast till vårt husbehov. Torghandel fanns det ingen. För man till stan med en bytta smör, så fick man springa ut och in i alla gårdar och bjuda ut den och lyckades någongång få förtio penni för marken, men ibland inte mer än tjugufem och trettio. För ett godt kokräk, nyburet, betalades förti mark, och det skulle vara af de bästa hästarna, som den tiden skulle kosta åttio och etthundra mark. Säd och hvad annat jorden afkastade var lika så litet värd. Sådan var tiden.

Brännvinsbränningen var då den enda och säkra inkomsten för den som brukade jorden, ty bränd till brännvin kunde en tunna råg gifva i afkastning ända till sjuttio och åttio mark ibland, beroende på brännvinsprisen.

Brännandet gaf visserligen möda och arbete och många vakannätter åt både män och kvinnor, och det fordrades konst och påpasslighet att sköta om brännvinspannan och ännu större påpasslighet, försiktighet och djärfhet, då brännanloftet var slut, och vi for med våra grejor och don till skogarna för att där bränna olofvandes.

Men inkomsten kändes väl i börsen, ty fastän det

den tiden inte behöfdes så mycket pengar som nu, så behöfdes det ändå något för livvets uppehälle och nödortf. De fullvuxna sönerna och döttrarna i bondehemmen fick bränna åt sig hvar sin bränning och försälja den och ha inkomsten däraf till sina egna behof. Såld som ren råg eller mjöl hade den rågtunna de fått ej inbringat dem ens hälften af det, som den gaf i brännvin.

I nyrågstiden började mäلتandet och räckte ända till sena hösten. Hela årsförrådet af brännvinsmalt skulle då mältas färdigt, medan ännu inte vinterkylan inträdt, och tills brännanloftet kom. Det var en särskild konst redan med mältningen. Det var inte precis detsamma som med ölmalt, ty kornen skulle vara mindre utgrodda. Ej långa groddspiggar utan bara just i munnen. Då man städslade en piga, var första frågan den, om hon kunde mäla och bränna. Kunde hon det, var hon mera eftersökt och kunde räkna på större lön än en, som inte kunde sköta hvarken maltlafven eller brännvinspannan.

I min barndom fick man bränna både höst och vår, en månad om hösten och två om våren.

Men det började knappas in på loftet allt mer och mer, och då jag blef vuxen, hade vi brännanlof endast om våren, först under två månader, sedan bara sex veckor. Och så fick vi bränna ett visst antal kannor på mantalet — tjugusexkanns panna på sjättedels mantal. Det sörjde nog kronomakten för, att mantal och panna stämde.

Och när så brännanloftet kom den första mars klockan tolf på natten, var alla grejor iordningställda och allting så klart, att man strax kunde börja. Blandningen eller blandet som, det riktigt heter, tillreddes redan ett dygn förut, så att den var färdigt jäst till den utsatta timmen.

Blandet var alltid det viktigaste att tillreda, ty på det berodde hela bränningen. Ett oriktigt eller slarfvigt tillredt bland, kunde göra en hel bränning misslyckad. De stora blandankaren, däri man kunde blanda en hel tunna malt till en bränning, täcktes öfver med lock och enkom därför väfda mattor, polt, för att hålla värmen inne under jäsningen.

Det finmalda maltet och hafremjöl lades först i blandankaret, kokande vatten lades till, och detta klappades en lång stund. Det täcktes öfver och fick stå till aftonen. Då aftog man täckelset, slog i kallt vatten, vek upp skjortärmen och stack ner hela armen i blandet. Det skulle vara så lagom afkylt, att det hvarken kändes bränna eller kyla i armen. Det var termometern.

När detta var gjordt, lades uppgården i, som stod färdig bredvid i skjulan och jäste, och då ropades:

Hå, hå, hå, hej!

Håhoj, håhoj!

Kannan af kappen och smakanmån till.

Håhoj!

Däraf fick blandet god jäskraft. Teg man då man slog i jästen, kunde det bli dålig jäsning och ledsamheter af. Sedan täcktes allt väl in igen med lock och polt och fällar, och det fick stå och jäsa ett dygn. Själf fick man också hvila detta dygn för att sedan orka, då pannan ställdes i gång. Jag brukade lägga mig ofvanpå blandankaret, ty där var alltid varmt och godt.

När då dygnet var fullt, aftog man åter täckelset, och nu östes brännvinspannan full, hatten och pipen degades fast, eld tändes under, och medan blandningen började

koka, måste man hela tiden stå och sodda i pannan med ett krokigt trä, som vi kallade sodden, för att blandet ej skulle bli vidbrändt. Det var också alla köpare rädda för. Det första de gjorde, när man kom på Helsingfors torg med brännvinslasset, var att hälla en skvätt brännvin i ena näfven, och gnida båda näfvarna mot hvarandra, och så under näsan. Det kändes bäst så. Var det vidbränt så fick man tio och femton kopek — det var ännu kopekräkning den tiden — eller förtio och sextio penni mindre för kannan.

På en och en half eller högst två timmar hade man första pannan färdig. Man hällde det i sikutunnan, slog hatten af, krafsade ur tjockan och ställde på en ny panna med bland och fortfor så tills blandankaret var tomt.

Då skurades pannan ren och man klarade sikuna. I pannbotten lades en näfve kumminraisk, som alltid blef öfver, då salukummin sållades, några björkkol och en brödbit. När då pannan med denna blandning åter kokade, kom först ett mycket starkt brännvin, som vi kallade för dropparna. Af detta tog vi till husbehofsmedicin och hällde i flaskor med björkknopp eller ringelblommor i för magsjukdomar, kamfer för verk och svullnad och vrickade leder, aloe för andra små sår och kummin, pomerans och anis för vårt nöjes skull och till högtidsbruk.

Hade man vid tillredningen af blandet termometern i armen, så skulle man vid klarandet ha den i ögonen.

När brännvinet började rinna klart ur pannan, tog man däraf och hällde sakta i ett glas och såg på pärlorna, som steg på ytan, om det var lagom starkt. Var det för starkt, hade man tillreds klart källvatten för att späda ut det med. Så van blef man till slut med detta graderande, att det sällan slog fel. När köparn kom

och stack sin graderare i tunnan, höll det nästan alltid sex grader, som var det riktiga.

Två pannor sikur blef det af en tunnsblandning och däraf blef vid klarandet aderton och nitton och någon gång — men då skulle det riktigt lyckas väl — tjugu kannor klart.

På det sättet gick det undan för undan med blanda, bränna och klara, så länge brännanloftet varade.

Men då låg det spänning i luften, när loftet var slut och klockan nalkades tolf på natten och många pannor ännu stod och rann.

Fiskalerna eller snokare, som vi kallade dem, kunde visserligen ej hinna öfver allt på detta klockslag, fastän de voro många. Men man visste häller ej, hvar de först kunde slå ner. De kom, som höken på hönan, och därför fick vi vara på pass hvar och en i sin brännkoja.

Byns pojkar red ut om aftonen och satt på hästryggen spejande från någon högt belägen plats. Syntes eller hördes något misstänkt närma sig byn — och det märktes bra i den ljusa vårnatten — så förstod de, att det var fiskaler och snokare i farten. De red i sträck tillbaka till byn, och vi hörde af hästarnas tramp och klapp, att det var brådska på färde.

Vi släckte genast elden under pannan, låste dörren, tog ur nyckeln och lät allt vara tyst och mörkt och stilla, tills de for i väg åt annat håll. Då öppnade vi bränneriet igen och lät pannan rinna slut till följande dag.

Men då var det stopp.

Då kom länsmannen och lade sigill på brännvinspannorna, om de voro inmurade; eljes förde han dem i socknens lånemagasin eller tog han dem hem till sig, och då fick vi lefva på förtjänsten — tills nästa lof kom. Det

var öfverhetens mening, fast vi och öfverheten hade olika meningar i den där saken.

Länsman hade en gång försummat sig — eller om han hade glömt — att komma hem till mig och försegla min panna, som var inmurad. Den stod utan kronans märke i ett par veckor.

Så kom fiskalen i snokarärenden och såg detta. Han trodde, att jag hade brutit sigillet och bränt, ehuru jag sade, att länsmannen varit glömsk. Han kom ej åt att göra beslag på den inmurade pannan, fastän han hade god lust till det, då han ej hittade några andra grejor rundtomkring, som skulle vittnat om bränning.

Men flink till att fundera ut jäkelstyg, som han alltid var, bad han mig hämta hatten och pipen, som jag hade i boden, för att få se hur de passade, sade han.

Jag anade intet oråd den gången, ty jag var ju skuld-fri i detta. Jag hämtade hatten och pipen och gaf dem åt honom.

— Nu har jag gjort beslag på det här, sade han. Du har brutit kronans sigill, och nu kommer du att få plikta bara tider blir.

Så for han nöjd bort och jag stod handfallen kvar och började fundera ut hvad i helsike jag skulle ta mig till för att komma ur det där.

Dagen därpå kom länsmannen och skulle försegla pannan.

— De ä försent nu, sade jag. Hatten och pipen tog fiskaln i beslag i går.

— Han måste hämta dem tillbaka. Eller kanske du har något ärende till stan, så kan du på samma gång gå till fiskaln och ta dina don tillbaka. Här har du

skriftligt på det, sade han och ritade något på ett papper, som jag fick. Och så förseglade han pappan.

Jag for till stan dagen därpå och gick upp till fiskaln, innan han skulle hinna vidtaga någon åtgärd i saken, och när jag lämnade fram mitt papper och fordrade att återfå hatt och pip, fräste han något åt mig, som jag inte förstod och svor åt en piga att lämna fram mina don.

Men inte var det bara med brännandet, som det var funderingar och bestyr, ty om man än hade boden full med ankaren, så var man inte rikare för det, om man inte fick varan såld.

Den bonde, som var i knappa omständigheter, måste sälja efterhand som han brände, och den, som inte hade att bränna af egen råg for, just förrän loftet började, till någon herrgård och köpte en tunna råg att börja med. När denna tunna var bränd och afyttrad, blef af vinsten så mycket, att han kunde köpa två tunnor och fortsätta.

Den, som brände af egen råg, stod sig bättre. Han var inte tvungen att sälja brännvinet under den billigaste tiden, utan hade råd att vänta tills priset steg på sommarn och hösten. Det var så litet, som gick åt här hemma; något mindre ankare då och då när man for till stan. Men när man satte på ett hundrafemtikannslas och for till Helsingfors och fick en rubel och en rubel och tio kopek för kannan — det är det högsta pris, som jag har fått för mitt brännvin — så slog det sig till pengar.

Jag for alltid en gång med sista slädföret om våren till Helsingfors och andra gången på försommarn strax efter potatissättningen. Tredje gången for jag innan hö-

tiden började, och då skaffade jag både till städslanpen-
gar och för antidsbehof.

Tredje resan var alltid den bästa. Då var brännvinet
dyrast. Men man skulle också förstå att svänga sig.

Ofta när jag kom till torget i Helsingfors och såg,
att där fanns god tillgång på varan och att den skulle
komma att bli billig den dagen, så låg jag öfver en dag
eller ett par och sålde sedan vid lägligare tillfälle. Var
det god tillgång på brännvin, och det hade dålig åtgång
på torget, for man med hela lasset till Skatudden till Stea-
rinskan. Hon var en rysk kaptenska, som höll många
krogar och köpte ända till tio lass i gången och kinkade
ej häller med priset alltför mycket och betalade alltid
ackurat. Hon var liksom ett kommerseråd på Skatudden
den tiden.

Det som sedan blef öfver, när Helsingforsresorna voro
undangjorda, såldes här och där på lämpliga ställen. Hade
det god åtgång och förrådet tog slut, rustade man i hast
till en ny bränning — i lönndom förstås — och drog så
fram lifvet mellan brännvinspannor och fiskaler, mellan lof
och förbud.

II.

I den olofliga.

Vi tyckte, att brännantiden, den lofliga, var alltför kort. Man fick raska på med brännandet, som om det gällt lifvet, när man på dessa veckor skulle hinna tillverka så mycket, att inkomsten däraf skulle förslå för årets många behof.

Vi kunde ej förstå, att det skulle vara mera synd att bränna brännvin utan lof och mindre — ja, alls ingen — att göra det med lof och tillstånd.

Hufvudsaken vid lönnbrännandet var, att man kunde klara sig, när det ställde sig knepigt någon gång. Och det gjorde det ofta, när bara snokarn var i farten.

Skötte man ej med påpasslighet om sitt förehafvande då, så kunde det lätt bli både beslag och plikt på köpet.

Den lagliga och lofliga brännvinspannan stod med kronans sigill på truten hemma i kojan eller var den ordentligt inlåst i sockenmagasinet, tills hennes förlossningstimme slog. Men kopparslagarn i stan gjorde åt oss andra pannor, som det inte var så nogräknadt med om mått och mantal stämde. Och så sökte vi ut åt oss en bra plats i skogen vid en god källa med klart vatten, och där

byggde vi af flata stenar en eldstad för pannan och af ris en koja kring eldstaden.

Där, vid dessa kojor, tillbragte vi många spännande dagar och nätter. Där blandade och brände vi lika mycket och ofta mera än hemma under den lofliga brännantiden.

Men ögon och öron det skulle man ha' både fram och bak.

Det fanns här och där angifvare, som af fiskaln fick tjugu mark, om han kunde visa honom vägen till ett skogsbränneri. Utan en sådan lots hade det varit lönlöst för fiskaln att begifva sig ut i de stora, djupa skogarna i ödemarkerna, där annars endast varg och björn huserade.

Men så fick dessa angifvare också vara rädda om sig och akta skinet hvarhelst de kom i lag med folk. I vår grannby fanns en karl, som ständigt sysslade med angifvelser och förtjänade bra, men som också fick springa duktigt, om han mötte någon. Inte skrämde vi honom alltid. Han sprang väl till sist bara af gammal vana, sedan han först några gånger här och hvar fått ett ärligt kok stryk. Sedan anade han väl, att han hade en fiende i hvar mötande människa, och så sprang han. Och för att han alltid sprang så behändigt, kallades han Skutten. Något annat namn visste vi ej af att han ägde. Till och med Skutten, hustrun hans, lär häpnat, när hon lät viga sig vid Skutten och prästen vid vigseln nämnde hans rätta namn. Som Skutten hade hon känt honom som ungarl och som Skutten tog hon honom till sin äkta man. Annars var det hans riktiga yrke att stjäla.

En gång, då Skutten var ute i skogarna och sökte, kom han öfver en brännvinspanna, och då han inte såg

något folk i närheten, gjorde han på eget bevåg beslag, ty det tyckte han sig ha rätt till. Han tog hatten och pannan och ämnade föra dem till fiskaln och få en god belöning.

På hemvägen mötte han skomakar Sjöberg, som i sin tur tyckte, att han hade rätt att lägga beslag på Skutten och brännvinspannan. Sjöberg började springa efter Skutten genom bysk och moras.

Men Sjöberg var tungfotad och Skutten var flink af gammal vana.

Då Sjöberg såg, att Skutten kom allt längre undan, började han ropa:

— Spring emot, spring emot! Slå den jäfveln me' yxen i hufvu'!

Skutten som trodde, att han hade någon emot sig, kastade hatt och panna ifrån sig och tog en annan gir genom skogen för att komma undan Sjöberg och hans sällskap. Sjöberg, som visste hvem pannan tillhörde, förde den till dess rätta plats igen i skogen.

Det var på allt sätt svårare och större besvär med att bränna i skogen än hemma i kojan. Veden vågade vi ej hugga vid brännanplatsen, utan bra långt därifrån, och sedan måste vi bära den till bränneriet, för att yxhuggen ej skulle förråda oss. Alla bomärken, som vi hade på kärl och säckar, måste skrapas och sprättas bort, så att fiskaln ej genom dem skulle komma åt ägaren, om han än lyckades få tag i blandet och pannan. Visste han, hvems bränneriet var, fick man plikta utan vidare. Undkom man själf och fick lämna grejorna i sticket, var det bara dessa och själfva brygden, som gick förlorad — hvilket var skada nog för en fattig bonde. Min trettiosexkannspanna kostade etthundra mark och en tunnsblandning

var värd minst sextio. Gaf man sig själf hade man dessutom plikten, som första gången var etthundra mark, andra gången etthundrafemtio och tredje gången trehundra mark. För bara bland utan rinnande panna pliktade man sextio mark.

Under alla de år jag brände i lönnedom i skogarna, från det jag blef så pass karl att jag kunde taga en brännvinspanna på mitt ansvar, ända till dess vi alldeles slutade att bränna såväl hemma som i skogen, lyckades jag klara mig och sköta mitt yrke så, att ingen snokare fick tag i hvarken mig eller grejorna, fast det många gånger hängde på ett hår.

Jag var alltid själf i skogen. Det hade varit ett stort vågspel att lämna kvinnfolket med slikt. De var mera lättskrämde och lämnade ofta allt vind för våg och sprang i onödan.

Som till exempel när grannas Edla var ensam med sitt bränneri i Ängeskärret. Edla hon var dum och stod och skura pannan så att skramlet hördes långa vägar. Var det också klokt att ta slikt för sig? Fiskaln for just fram längs vägen. Han hörde skramlet, gissade strax hvad det var, ty de var som jakthundar på folk den tiden, och kom ner till Ängeskärret och lade beslag på hela inrättningen. Edla fick kramp i skrämself och miste målet, och doktorn hade arbete med henne länge och väl efteråt. Och plikta blef det dessutom.

Men det fanns också kvinnor, som utan förskräckelse bökade och brände i skogen hösten igenom i egna brännerier och sådana, som för betalning brände åt andra, än här och än där, hvar det behöfdes.

En soldatänka, Lejongumman, gjorde just ej annat än legbrände både i loflig och oloflig tid, och Väpplingskan

likaså, och däraf hade de sitt uppehälle. Det var deras yrke så visst som en skräddeles eller skomakares, och de skötte det med flit och omsorg. Kom de fast för snokarn, var där ingen, som fick reda med dem för hvems räkning de brände. Det var deras yrkes heder, att de på något sätt kunde klara sig undan öfverheten och befallningshafvanden. De teg så envist som muren, och blef de förda inför rätta, så teg de fortfarande. Dömdes de till plikt, hade de intet att betala med utan gick och satte sig på vatten och bröd och var sedan färdiga att börja på nytt.

En gång, när fiskaln kom öfver Lejons Lena i skogen och ingen råd fick med henne, då hon var både mållös och fotfallen, lyfte han henne i kärran och tog henne med sig till byn.

Han bar in henne i stugan hos gästgifvarns och lade henne på en bänk. Där låg hon tyst och stilla.

Fiskaln förhörde folket i stugan, om de kände henne och visste hvem hon var.

Naturligtvis kände ju ingen Lejons Lena, när hon var i följe med fiskaln.

Han började åter anfäkt Lena. Hon tyckte väl till slut, att han måste få ett svar och sade:

— Jag ä en sköka från höjden!

Så var det täppt igen.

Det blef vatten och bröd för Lena den gången också, men det var hon ju van vid, och det blef den sista. Nästa gång fiskaln åter kom öfver henne i skogen och hon stod lam och mållös, visste han, att det var lönlöst att bråka med henne. Han sade:

-- Stå nu där du står!

Så hällde han ner blandet, tog bort hatt och pipa,

men Lena lät han bli i fred. Hon brände sedan i långa tider riktigt så där i lugn och ro.

Jag brände i bolag med Kalle farbror en lång tid och allt gick bra. Men så kom vi en dag underfund med att vi hade att vänta främmande.

Vi skaffade genast undan våra brännandon, och det blef brådt. Vi hade häst med oss, så plockade vi på lasset alltsamman, både blandankar, panna, gryta och siku-bytta, ja, till och med tegelstenar, som vi hade murat under pannan, och förde hela vår fabrik från Linsveden till Vattukärret, och just då vi for med sista lasset — det började då redan skymma — hörde vi, att snokarn svor och grasserade. Men den gången fick han äta där fatet stått.

En annan gång lönnbrände jag på baksidan om hem-å kern, ett stycke inne i skogen. Jag hade min piga Eva med mig som hjälp, och vi hade just ställt upp vårt bränneri och hade alltsamman i full gång, och allt såg vackert och lofvande ut.

Jag lämnade för en stund Eva ensam att sköta om pannan, medan jag själf som hastigast gick hem ett tag gint öfver åkern.

När jag kom hem på gården, såg jag fiskaln och två af hans handtlångare komma åkande på landsvägen. Jag anade oråd. Nu har Skutten eller någon annan leding varit i farten, tänkte jag, och spejade efter dem.

Ackurat! Där vek han af med sitt följe vid åkerhörnet längs en smal skogsväg, som vi brukade köra till skogen med.

Nu var det så, att från gården, där jag stod, hade jag närmare till Eva och pannan gint öfver åkern än fiskaln,

som måste köra om åkerhörnet och försumma sig med ett par grindar.

Då sprang jag, ty den tiden hade jag förlek i benen.

När jag kom fram till Eva, sade jag till henne bara två ord:

— Spring nu;

Mera han jag inte. Men Eva förstod, och fast hon annars inte just var ferm och förlig, så for hon den gången med lekattsprång.

Jag slog hatten af pannan — och det fortare än jag nu talar om det — tömde ut den, tog så hatten i den ena handen och pannan i den andra och sprang. Pipen måste jag lämna.

I detsamma hörde jag ett brak i gärdesgården ett stycke bakom mig, och jag hörde en röst som ropade:

— Si, hur tusan han far!

Något annat hörde jag ej, och ingen fick håller fast mig. Jag sprang som med eld under fötterna och med eld i händerna. Pannan stod kokande på elden, då jag fick den i näfvarna. I vanliga fall kunde man ju inte lyfta en kokande brännvinspanna med bara händerna utan något skydd. Men den gången gick det utan blink och jämk. Hvem kunde klaga öfver några brännblåsor i händerna, om man lyckligen undkom smoken.

Ett bland, som jag hade tillredt till följande dag, stälpte han ut, karet högg han sönder och pipen tog han bort med sig. Det var fångsten. Så körde hela sällskapet upp till Nygrannas.

Men jag lämnade inte min brännvinspipa så hjälplöst i fiskalns våld. Jag gick efter honom till Nygrannas.

Jag såg hans häst stå bunden vid staldörren. Han

hade själf gått in i stugan; kanske i något kort ärende, tänkte jag och fick brådt.

Jag kröp in genom stallgluggen, kom ut genom dörren, där hästen stod, och gick fram till den liksom för att i välmening se efter den — fiskaln kunde ju från stugufönstret hålla öga på hästen. Jag jämkade betsel och selar, låtsade slå af något hösmol från kärrsätet och tog med detsamma min pipa från kärran.

Så gick jag långsamt och liksom utan något slags bestyr in genom stalldörren igen och så ut genom gluggen och ned längs åkerrenen.

Nu kände jag mig nästan som i saligheten. Jag kom helskinnad undan utan plikt och hade alla mina grejor i behåll. Endast blandet hade gått i raisk. Men för mindre lycka än så, får man tacka gud.

Också en annan gång lyckades vi lura fiskaln på ett riktigt finurligt sätt. Jag var då ännu bara i vallpojksåren, men jag minns det väl i alla fall, ty jag var med.

Vi hade bränt i skogen och hämtat en dranktunna hem om natten och fört den i bastun, där den lämnades att stå kvar på långsläden. Den skulle senare på dagen gifvas åt kräken.

Min far och äldsta bror for tidigt på morgonen till stan med ved, och vid Djupängsmalmen mötte de fiskaln med två poliser. Far begrep strax hvad det betydde. Han tänkte på dranktunnan i bastun och funderade ett ögonblick på att spänna hästen från lasset och rida förbi fiskaln samt skynda hem förut och rädda dranktunnan.

Men han insåg, att fiskaln då strax hade förstått hur det hängde ihop med hans brådska och satt efter honom, hvarför han tänkte:

— De få reda sig i guds namn. Jag kan inte göra något åt det nu.

Och det gick som far tänkt.

Vi bodde i första ändan af byn och fiskaln vek in till oss först. Han gick raka tag in i bastun, och då han kom ut igen, såg vi, hur han sken af glädje. Men han hade inte tid att ställa upp något vidare med dranktunnan då, ty det gällde att sno öfver byn i en handvändning. Annars kunde väl ett och annat bli undanskaffadt, som hade varit bra att komma öfver.

Han satte sig i släden och for med god fart längs tåget upp till granngårdarna.

Men då var vi framme och var kvicka som löjor i vattnet, min mor och moster, drängen Heikki och jag. Alla hjälptes vi åt och drog dranktunnan på en långsläde till dynghopen, bakom ladugårdsgluggen. Vi smällde väl till sprundet på tunnan, Heikki och jag gräfdde en djup grop i dynghopen och så sänkte vi tunnan ned i gropen samt täckte väl öfver med gödseln och så bort med kvinnfolket och långsläden. Mor försvann i något bra gömställe, och moster tog en svart bässe ur fårkätten, bar den in i stugan och började klippa den. Hur fort vi kunde göra allt det där, kan jag ej säga. Det var nästan som om vi hade trollat undan det.

Snart hade vi också fiskaln och poliserna tillbaka för att lägga beslag på dranken. Jag stod bakom ladugårdsknuten och såg, när fiskaln gick in i bastun, och jag var så glad, att glädjen liksom ryckte i ben och armar på mig, och jag måste skratta, men bara i tysthet.

Fiskaln kom snart ut igen och vi såg på allt, att nu skulle vi få oss.

Han gick till Heikki, som ännu stod och bökade i

dynghopen, och frågade strängt, hvar han gjort af dranktunnan. Heikki såg oskyldigt och förvånadt på fiskaln:

— Håkon tunna?

— Dranktunnan, som var i bastun för en stund sedan. Säg genast hvar ni gömt den, annars ska fan ta er, jäfla bondskojar!

— Där ha inte varit någon dranktunna i den bastun, sedan brännanlofven blef slut i våras, sade Heikki. Ha fiskaln sitt där någon tunna, så ä jag illa rädd för att de ä den ondis konster som ä me.

Fiskaln hoppade af ilska.

— Hvarför står du här och bökar i dynghopen? Du har väl gömt tunnan där?

— Hej, jo! Kvinnfolket pinast i går om afton, att de va så omöjligt ti få ut göningen undan kräken, när hopen hade växt så hög utanför. Och som ja tyckt synd om kvinnfolket, så tog jag grepen och gick hit för att breda ut den, sade Heikki med en trovärdig min.

En af poliserna, som vi kallade rödhufvu-Bergström, stod på själfva tunnan, medan fiskaln och Heikki talades vid. Han stack med en käpp här och där i dynghopen, men kom inte till all lycka att träffa tunnan. Och som de väl inte hade lust att lägga om hela dynghopen för att få klart för sig, om tunnan fanns där eller ej, fick de lämna Heikki i fred med sitt arbete.

Rödhufvu-Bergström snodde i alla uthus och sökte, men i boden slapp han ej in. Den var låst och nyckeln urtagen. Fiskaln, som svängde sig midt på backen, gissade, att där fanns något inne. Han gick in i stugan. Där hittade han bara moster, som satt ensam i stugan midt på golvet med den svarta bässen i famnen.

Nu försökte han pressa moster om dranktunnan och bodnyckeln.

— Inga vet jag å dranktunnor och inga å bodnycklar, sade moster.

— Hvar ä husbonden och värdinnan?

— Di for i mårst till stan och kommer int hem förrän sent i afton.

— Kan du säga mig, hvar dranktunnan ä gömd? Visa mig genast hvar den finns, eller får du af den här!

Han stod framför moster och bässen med en kosackpiska i handen och för hvartannat ord han sade, slog han med piskan i golvet och på stövelskaftet.

Moster, som alltid var lipig och hade lätt för att gråta när som hälst, hon grät nu så, att tårarna trillade som ärter ur en kastmaskin ner på bässen och sade mellan snoppningarna:

— Jag har ju sagt fiskaln, att ja ingenting vet.

— Hvem är du då? frågade fiskaln.

— Ja ä bara en ogift kvinna. Värdinnan och husbond ä borta och ha beställt mej hit för att klippa fåren och se efter huset, medan de ä borta. Ja vet hvarken å bodnycklar eller dranktunnor. Och ä de så, att fiskaln vill slå en oskyldig kvinna med ett värnlöst kräk i famn, som ännu till ä ihopbundet med en framfot och en bakfot, så får det bli på fiskalns samvete.

Och moster grät än värre, och bässen, som kände sig upprörd och rädd för kosackpiskans smällar mot stövelskaften, bräkte så att det skrällde i stugan.

— Sku han vara lös och ledig och stå bakom dig, sku du väl snart få dig en känning i knäveckan, tänkte jag, där jag stod i förstugan och lyssnade och emellanåt tittade ett tag i dörrspringan.

När fiskaln såg, att han ingen reda fick med moster, slog han piskan i golfvet och skrek till:

— Jävla käringfan!

Så gick han ut och ropade på rödhufvu-Bergström och den andra polisen, och så svor han och anammade oss i både gula och gröna djäflars våld, och så for han.

Men när vi såg, att han väl var utom både synhåll och hörhåll, kom vi alla tillhanda igen, både mor och Heikki. jag och moster med bässen. Moster grät ännu en efterskvätt, fastän faran var öfver, och förtäljde för oss, huru fiskalen hade strängerat henne. Heikki talte om sitt förhör på dynghopen, och jag matade bässen med brödkanter och skrattade nu högt åt alltihop. Dranktunnan gräfdde vi fram, då far och Janne kom hem från stan.

Så kom förbudet att vi ej skulle få bränna mer. Det var nästan som en jordbäfning. Vi frågade oss själfva och hvarandra, hvar vi hädanefter skulle taga våra pengar ifrån.

Prästen sade, att de skulle tagas från ladugården.

Vi småskrattade och såg på hvarandra.

Smöret kostade ju hela tjugufem penni marken!

Vi funderade så, att det liksom tjocknade för ögon, öron, förnuft och alla sinnen.

Men vi fortfor att bränna.

Jag brände ännu sex år efter det loftet var slut. Försäljningskommersen fick man då också bestyra om i lönndom.

Men strängare blef bevakningen och beslagen tätare. Stadsfiskaln, som ej ensam hann öfverallt, måste få hjälp.

Det blef fiskaler i byarna. Några af de mera ansedda bönderna blef utnämnda, och guvernören kom själf ut och tillsade dem att öfvervaka bygden. Dessa våra egna väktare voro ej så hatade, som stadsfiskalen. De skötte sin tjänst på ett mänskligare sätt än han. Han blef, efter det förbudet kom, allt vildare och värre mot bönderna.

En gång, då han var ute på spaning och tog in på gästgifveriet till natten, samlades byns alla pojkar utanför gästgifvarstugan om aftonen och sköt med löst krut för att skrämma kanaljen. Han kröp under sängen i rädsla.

Efter detta fick vi kosacker. De kvarterades in här och där i byarna några stycken tillsamman, för att rida ut till fiskalens hjälp, när han bådade upp dem.

Men *då* kunde vi bränna i trygghet och ro. Kosackerna blef våra vänner och varskodde oss alltid på förhand, när de skulle ut, och för det gaf vi dem ett halfkvarter då och då.

Småningom gaf vi efter. Dock inte för förbud och öfvervakningar, utan för den nya tiden, som bröt in.

— Skulle du önska den gamla tiden tillbaka, far? sporde vi den gamle.

— Det vore en fåfäng önskan, sade han. Allt är bra som man vant sig vid. Jag vill ej rosa den ena tiden och kasta skugga på den andra. Jag var van vid den tid som gått och tyckte då, att den var god; nu är jag van vid den som är, och tycker, att den är god också — kanske bättre.

Då hade vi fiskaler, länsmän och kosacker att öfver-

vaka vår näring, och det var våld, skadegörelser och böter som följde med dem.

Nu öfvervakar oss landtbrukssällskap och allehanda konsulenter, och det är upplysning och undervisning som följer med dem. Är det ej skillnad?

Någon kan kanske mena, att vi den tiden söp mera än nu. Kanske gjorde vi det.

Det fanns män som söp och män som kunde låta bli, hyggligt folk och slarfvar — alldeles som det är med människorna nu — fastän de *då* plaskade i brännvin upp till armbågen. Den karl som låg redlös i skogen bredvid brännvinspannan eller på lasset vid en Helsingforsresa, gick snart från gård och grund.

Då var det vårt dagliga bröd och måste vändas i pengar.

Nu är det som äpplet i paradiset, och på den frukten äro ju människorna af ålder begifna.

Hvad tiden har förändrats!

Då hade vi brännvin att föra till stan.

Nu få vi trängas och knuffas om hvarandra i stadens brännvinsbodar för att få en skvätt till jul och påsk och någon enda gång däremellan och betala den dyrt. Och allt dyrare blir den, så man till sist endast kan ha råd att smörja litet däraf med en fjäder på läpparna.

Och snart är den väl endast ett minne blott.

„Durkmarsch.“

Soldat har jag inte varit utan i all min tid bonde och hållit rotsoldat till landets försvar. Men ändå har jag rätt hårdt fått tjäna kronan så många gånger den tiden, då vi jämt och samt fick ligga i durkmarsch.

Höst och vår, då Kymmenetrupperna bröt upp och färdades mellan Kymmene och Parola, fick vi vara beredda på utkommendering.

Skallfogden rök som ett yrväder kring byarna och dref ut. Jag var adertonårs pojke, då vi en gång midt i brådeste rågsådden i augusti, blef utdrifna från våra byar med trehundra hästar. Och fast rågen skulle i jorden och vårsäden väntade lien, så fick ingen tredskan komma ifråga. Kronan skulle ha sitt.

Och när kronan skulle ha sitt, måste vi alla vara som siffror, precis.

Vi rustade oss i god tid på eftermiddagen, ty klockan fem skulle vi vara samlade på torget i Lovisa för att uppropas, granskas och få nummerbandet om armen på oss.

Natten tillbragte vi hopkrupna i kärran, som vi hade spänt hästarna ifrån, och när solen rann opp, kom rysarna och bad oss spänna för vagnarna. Vi fick köra trossen. Ryssens egna hästar spändes för kanonerna.

För den vagn jag körde spändes fyra hästar. Nyman fick ställa sina två vid tisteln och jag och Skrifvars Hinku ställde våra vid förspannet. Nyman fick stå på tistelstån- gen under hela vägen och köra sina hästar. Jag och Hinku fick gå bredvid spannet och köra våra. Men på- passliga, det skulle vi vara och hålla oss på lagom afstånd från den vagn, som körde framför, ty om något hade fal- lerat, så hade vi stött ihop och krossat oss själfva och våra hästar till snus.

Hade vi själfva fått råda om våra hästar och sköta vår sak som kuskar, så hade färden väl ej varit hälften så svår och mödosam. Men så snart något var i olag — och det kunde det ofta bli, när främmande och ovana hästar sattes för samma spann, kom ryssar som myror kring hästar och vagn och regerade på ett sätt, som våra hästar inte voro vana vid, och det blef mången gång ej hjälpa utan stjälpa.

När vi kom till kalkbruksbacken i Erlandsböle, stan- nade en af vagnarna. Hästarna orkade ej få den uppför högsta knycken, och det ropades, att vi alla skulle stanna.

Vi stannade alle man och gick dit för att se.

När vi kom fram till mankemangtet, såg vi skallfogden och en sergeant stå och spänna borst midt emot hvar- andra och bad turvis hvarandra att slå först.

Men ingen slog. De bara hötte åt hvarandra och svor på svenska och ryska.

— Inte kommer vagnen ur en fläck med det här, sade Nyman, och så gick vi och undersökte spannet, och vi såg genast, hvar felet låg. Hästarna var orätt för- spända af karlar, som var första resan med i durkmarsch.

Vi tog i så många vi var och drog lasset uppför backen, och där spände vi om hästarna.

Skallfogden och sergeanten hade slutat sitt och kom fram till oss, och som skallfoden var i slagsmålstagen, men inte tordes på sergeanten, så rappade han Mattas Ville, som rådde om en af hästarna, en örfil och skrek:

— Hur har ni förspänt, edra djäflar? Ni ä som ni sku va oppfödda i en tunna och matade genom sprundet!

Sedan gick färden bra en stund utan rop och örfilar, ända till dess vi kom till Skyttarbrinken vid Illby.

Men så blef det ett helvetes hospodi igen.

Kungens Isak från Hommanby körde framför oss och hade en vagn pålassad med gevär, ränslar och andra paschnilikor, så att den liknade ett litet hus och var förspänd med tre hästar.

Spannet var så inrättadt, att den häst, som gick i midten, skulle ensam hålla emot hela det stora trehästars-lasset i utförsbackarna, ty de båda andra hästarna var förspända en på hvardera sidan med draglinor och kunde bara hjälpa till att dra lasset framåt, men ej att hålla emot. Och det må man begripa, att det är omöjligt för en häst att i en så stor utförsbacke, som Skyttarbrinken, klara sig med ett sådant tungt babelstorn.

Vi såg, att det började gå åt skogen med Isaks vagn.

— Ptro nu, Isak! ropade vi.

Isak höll in hästen, så att den satt på bakkdelen som en hund. Den tycktes förstå faran lika väl som vi och Isak.

— Ptro nu, Isak! sade vi igen, för annars går det dåligt för dig.

Där vägen krökte i den värsta branten, där gick vagnen rakt, och då den gått så långt, att båda vänstra hjulen kom i landsvägsdiket började den luta.

— Ptro, ptro, Brunte — — schå, schå, sade Isak.

Men vi såg, att det ej hjälpte med „ptro“ eller „schå“ mera.

Vi, som körde efter, stannade i god tid våra hästar för att undvika en sammanstötning.

Just i detsamma föll vagnen med ett stort brak mot en gårdsgård, som gick i kras.

Båda axlarna på vagnen hade brustit. Den tiden hade ryssarna ännu träaxlar under sina trossvagnar.

Vi hörde ropet åter skalla längs hela linjen, att alla skulle stanna. Men den gången lät vi ryssarna själfva lyfta vagnfan på fötter igen, då vi såg, att hästarna var utan fara. Där kom trossens smed och snickare, och då de alla tillsammans bråkat, bultat och reparerat vidpass en timme, började babelstornet åter resa sig ur landsvägsdiket, och ryssar var där som myror i en stack rundtomkring vagnen. Jag såg väl ett dussin, som i iver att hjälpa till, kraflat sig opp på vagnstaket och satt där och hospoda sig och trodde, att de där var till nytta vid vagnens upplyftande.

När vi utan vidare motigheter kom till Borgå malm, gick solen ner, och då vi körde in i stan, stod kanonerna redan frånsända på torget. Där fick äfven vi spänna ur trossen.

Vi fick af öfversten våra kvittenser och rastade en stund, så mycket att våra hästar fick äta sig mätta och pusta ut. Så red vi hem genom natten, och då solen ånyo rann upp, var vi åter i Lovisa, där vi skingrades hvar och en till sitt.

Utan sömn hade vi då varit i jämn rörelse i två dygn. Jag blundade ett par gånger vid hemkomsten på hästryggen, men det var svårt att hållas där, om man lät ögonen falla ihop. Och inte blef det håller tid att kasta sig

i sängen, när man kom hem. Där låg rågåkern och väntade på att bli myllad, och följande dag i solgången skulle vi ut på vargskall. Vargen hade lagt ner två kor och en kalv för Teir-gufar.

Vid en durkmarsch hade vi fått så stora lass, att hästarna ej orkade uppför backarna. Vi tyckte redan vid pålassningen i Lovisa, att de såg oroväckande stora ut, och vi makade af något, men ryssarna, som var tjugtals kring hvarje lass, rågade på för oss igen.

Fram på eftermiddagen var vi i Forsby, och det sved oss i hjärtat, när vi såg på våra tröttkörda hästar.

Vi rådslog med hvarandra, på hvilket sätt vi skulle kunna reda ut oriktigheten.

Vi frågade länsman, som den gången var med, huru mycket vi var tvungna att taga i ett lass.

— Jag kommer inte så noga ihåg, sade han för att slingra sig undan, ty det var hans sak att se till, att allt gick rätt tillväga.

Det är bäst, att befallningsman tar fram sina papper om de finns med och ser efter, annars kör vi ej ett steg längre, sade vi.

Han måste göra det, och då kom det fram, att vi behöfde taga i ett lass för en häst endast trettiotre pund.

Där var handelsbod i Forsby, och vi skickade ett par prikaschikar dit för att låna en våg.

Jag kommer ej mera så säkert ihåg de andras lass, men i mitt hade jag etthundra och fem pund.

Jag tog de trettiotre därifrån enligt lag och ordning. Resten lossade jag af och lät bli liggande.

Detta förargade ryssarna — ej soldaterna, men befälet. Jag minns ännu, hur en öfverste svor och hoppade

branitsa framför mig, så att han nära på miste målet. Men saken stod ej att ändra. Vi hade rätten på vår sida, och länsman stod med lagen i fickan.

Deras kvarblifna paschnilikor bekymrade vi oss ej om. De måste skaffa mera hästar från Forsby och Malmgård, för att få dem med.

En annan gång äfvenledes midt i antiden — vi skulle ändå bärga kornet samma dag — kom utdrifning till durkmarsch. En trupp om sex tusen man skulle med pick och pack föras från Lovisa till Pyttis.

Som vanligt skulle vi femtiden på eftermiddagen vara i stan för uppropet, och jag var där, som vanligt utrustad med en duktig matsäck och tobak. Och när allt var klart för natten och vi bara väntade på morgon och uppbrott, gick jag ut och in i ryssarnas tält och sa; Drasti, brat, och hvad jag annat kunde somt på ryska, somt på finska och somt på svenska och somt hjälpte jag till med händerna. Och bra förstod de mig, och ännu till så bjöd jag dem tobak. Jag låg en stund i det ena tältet och en stund i det andra.

Litet öfver midnatt kom en ryss, som såg ut som något slags öfverman, ut ur ett tält, knäppte bandet af armen på mig och haraschåade något på ryska, samt visade bortåt — långt — långt —. Jag trodde mig förstå och for hem. Man går väl inte och tjänar kronan i onödan, när kornaxen därhemma brister i nacken. tänkte jag.

Men kvinnfolket därhemma blef ledsna och sade, att jag rymt undan durkmarschen, när jag kom hem så där hufvudstupa, och att jag skulle komma i vidlyftigheter — kanske på fästning — och att man inte skall stjåla sig undan sådant, som lag och öfverhet påbjudit.

De envisades hela morgonen med, att jag skulle fara tillbaka, och då jag inte hade så särdeles långt in till stan, spände jag hästen för kärran och var i uppbrottstiden åter där för att se åt, om kronan behöfde min tjänst. Men ingen frågade efter mig och ingen bjöd mig något lass, ty där var den gången tillräckligt hästar uppbadade. Jag for hem igen och bärgade kornet.

Under femtiofem års krig fick vi ständigt vara ute i durkmarsch. Jag var då ännu för ung att följa med, hvarför jag fick sköta om hemarbetet med kvinnfolket och reparera hästdonen mellan marschturerna.

En dag kom skallfogden in med Hardén, som i krigsåren var satt till biträde åt skallfogden, och sade åt mor, som var ensam hemma och hade bakning, att vi skulle ut till durkmarsch.

Mor välsignade sig; de var ju inte hemkomna än från sista färden till Borgå.

Skallfogden ålade henne, att hålla allt i ordning, till dess de skulle komma hem. Då skulle de genast ut igen. Trupperna väntades till staden ännu samma dag, sade han. Då var det en svår tid för oss, och då fick det egna arbetet stå stilla.

När jag en gång vid hemkomsten från en mycket svår och mödosam durkmarsch knotade öfver dessa resor, sade min gamle farfar:

— Värre än så kan man få vara med om. Under förra ofredstiden vid åttioåtta års krig, kom jag som en fjorton års pojke med i en kronoskjuts. Det var i svenska tiden.

Jag blef satt grensle på en kanon för att tillsamman med andra köra den. Vi kom till Kuskoski. Där stod

en förpostfäktning, och kulorna sprättade oss om öronen. En officer kom springande emot oss och ropade:

— Hvarför har ni, edra sjutusandjäflar, satt ett barn på kanonen?

Jag slängdes ned och springande följde jag efter kanonen för min bästa hästs skull, som jag var rädd för att mista och ville följa så långt mina krafter räckte.

Jag och hästen kom dock friska och färdiga hem igen, och vi var båda med i många sådana skjutsar — både när de hette kronoskjutsar och sedan, när de började kalla dem durkmarsch.

Hållkarlar.

Jag minns den tiden jag var hållkarl, men inte är det ett ljufligt minne.

Inte för att man for så särskildt illa af att ligga i hålld. Där kunde ibland vara rätt roligt och nöjsamt i hållstugan, när vi ingenting annat hade att göra än röka, prata, draga fingerkrok och handkafle med hvarandra och sköta om hästarna, medan vi väntade skjutsar. Och vid resor och landsvägsfärder var vi vana.

Men det var det, som gjorde hålld'n så ytterst förtretlig, att man så ofta fick elaka och oförskämda herremän att skjutsa, och de kunde handtera oss som skotrasor ibland. För resten var det inte bara vid hålld'n man hade känning af att herreman var herreman och bonde var bonde, som skulle förstå att veta hut och lyda, när en herreman befallde. Den som hade något ämbete att sköta, tyckte sig vara herre öfver oss och för alla, från guvernören ända ned till skullfogden och brofogden skulle vi bönder stå på tå.

Vi hade en kronofogde, som var beryktad kring hela häradet för sin stora elakhet.

En morgon satt vi några hållkarlar i stallskulldörren och rökte. Kronofogden kom körande förbi på landsvä-

gen, och om han såg oss, som satt och rökte, eller hvad det var, som flög i honom, vet jag ej, men han vek in genom grinden, körde fram till trappan och höll stilla där. Gästgifvarn kom ut för att se, hvad som var i fråga.

— Brukar hållkarlarna röka? frågade kronofogden.

— Inte som jag vet, men det kan väl hända, sade gästgifvarn.

— Om dom röker, så slå dom djäflarna mot mun, så att tändren flyger åt helvete! skrek kronofogden så att det hördes öfver hela backen.

Något vidare ärende hade han ej. Han vände om och körde ut genom grinden.

Ja, han var något till fanlik, den styggen. Och när en sådan var på långresa och skulle ha hållskjuts, så fick hållkarlen veta af att han fanns till — och hästarna likaså.

Någon enda af de resande var hygglig och bemötte oss hållkarlar som människor och aktade våra hästar som lefvande, kännande varelser. Men de var inte många. Mesta delen for fram, som om de haft betaldt för sin gemenhet, och när sådana kom till gästgifveriet, så skulle hästarna vara färdiga på minuten i rödaste rippet, och det skreks och ropades och smälldes i dörrar och flängdes i trappor och himmel och jord skulle stå på hufvudet. Och när en hållkarl kom i väg med en sådan, var det bara „vet hut“ och „håll käften“ och „kör på, din djävel“.

De, som var af den allra värsta ullen, lät inte hållkarlen ens åka med, utan när han hade förspändt, fick han själf taga foten på nacken och springa efter ett gästgifvarhåll, för att taga hästarna tillbaka och få betalningen.

Den tiden voro människorna inte rädda för att åka. Det bar af ibland i sträck, ibland i sken och hur det annars passade för hästfötterna. Och inte var fråga om, att hållkarlen skulle få bestämma farten och köra som han ville. Han fick ingen vilja ha. Om den resande sade, att han skulle fram ett gästgifvarhåll på en kvarts eller tre kvarts timme, så fick han rätta sig därefter och försöka hinna. De som hade egna vagnar, hade äfven egna kuskar, och när hållkarlen hade spänt för hästarna och satt sig upp och tagit tömmarna, satte sig kusken bredvid och bestämde farten med piskan.

Men när de vid landtdagen tänkte på hållkarlarna och där stiftade en lag som bestämde, att hållfarten skulle vara en mil i timmen, då fick vi något att rätta oss efter och hålla oss till, och vi kände oss tryggare på kuskbocken.

Dock var det många af de resande, som inte kunde finna sig i den nya förordningen om timmen och milen, utan de fordrade att vi skulle gå på af gammal vana. Men vi satte oss emot, när vi hade lag och förordning om det. Och så uppstod det ofta strid och slagsmål på kuskbocken, om det var en sådan hållkarl, som kunde lita på sig och låta dem komma an. I annat fall fick han lyda den gamla parollen.

Förnämligare resande hade för det mesta egna vagnar, och det var inte vagnar utan små hus och kyrkor, som gick på hjul och skulle dragas omkring på landsvägarna, somliga hade ännu därtill malmtackor i botten som barlast, för att inte karossen så lätt skulle lägga sig omkull i landsvägsdiket. Och när då fyra hästar spändes för ett sådant åbäke, så skulle där vara en karl på kuskbocken, som kunde handtera hästar och hålla i strängarna.

Hästarna blef som tokiga, så snart de spändes för en sådan. De visste af gammal vana, att nu vankades rapp och nu skulle det skenas.

Somliga af de dråpliga vagnarna hade stora gafflar af järn, som högg fast i vägen som bromsar, ifall hästarna i höga och branta backar ej skulle orkat upp, utan måste få pusta ut emellan. Vagnen hade då genom sin stora tyngd dragit hästarna baklänges nedför backen, om ej gafflarna stöttat emot.

Nordberg fick en gång en sådan vagn att skjutsa, och den skjutsen höll på att bli hans dödsskjuts och kanske de resandes med, om det hade velat sig så illa.

Där kom en dag till gästgifveriet en rysk herreman med fru och flere barn, kusk och betjänt och en hund. Han var på väg till Petersburg, och han hade egen vagn — en stor jäkel — och när han hade allt instufvadt i vagnen, var det precis som Noaks ark, bara där hade funnits en dufva med. Fyra goda hästar valdes ut ur hållstallet och spändes för, och Nordberg tog tömmarna och satte sig upp.

Men medan allt detta försiggick därute, så hade kusken, som ryssen förde med sig, varit påpasslig och skaffat sig starkt inne i köket. Det märktes ingenting på honom ännu, då han satte sig upp bredvid Nordberg. Men kommen ett stycke på väg hade han med ens blifvit sprutfull och så elak, sade Nordberg, och utan uppehåll piskat på hästarna, så att de blef skrämde och alldeles som från vettet och lade af i sken backe upp och backe ned allt hvad de förmådde. Hvad jag hann se, så tyckte jag, att jag ett par gånger såg mötande människor, som flydde in i skogen, men skogar och människor och allting annat for vi förbi som i en dans,

och ryssen svor på ryska och skakade piskan öfver hästarnas gumpar, och jag svor på svenska och försökte hålla säkra tömmar och ögonen på hästarna och styra rätt. Jag kunde inte lossa min hand så mycket, att jag fått rycka piskan af ryssfän bredvid. Jag har kört i min tid både före och efter den resan, sade Nordberg, i mörker och ljus, på släta vägar och på steniga och krokiga, i durkmarsch och hålld och haft en och annan sort bakom mig i kärran — jag har skjutsat till och med negrer en gång från Pernå till Lovisa — och aldrig känt mig rädd. Men den gången satt jag med hettan i håret och döden för ögonen och befallde min själ i vår herres hand.

Det gick dock bra — förunderligt nog. Jag kom oskadd med arken och ryssfamiljen till Forsby gästgifveri, där ryssen kröp ur vagnen och sade „hospodî“ och „haraschå“ och var så innerligt nöjd öfver den goda farten. Han visste ej, den stackarn, hur nära han hade varit sin sista stund.

— Nu fick Nordberg riktigt en Dimidoffskjuts, sade Malmberg, när Nordberg talade om sitt äfventyr.

Där talades bland hållkarlarna ofta om Dimidoffskjutsar.

Jag var ung, var första gången i hålld och hade ännu inte hunnit se och erfara något af den sortens lif. Jag hade ännu inte håller sett Dimidoff, hållkarlarnas syndastraff, som alltid krejade och reste — gud vet hvarför. Hållkarlarna sade, att han, Dimidoff, en gång blef i strid med kejsarn eller kungen eller också var det någon annan mycket hög herre, och när Dimidoff blef stursk, så fick han det till straff, att resa i fem år eller kanske var det tio mellan Petersburg och Helsingfors utan uppehåll af och an, af och an. Om det var sant, vet jag ej, men

det såg nästan så ut. Dimidoff reste af och an, och brådt hade han, full var han för det mesta, och framåt skulle han med fart.

En dag stod jag på gästgifvargården, då jag såg ett sandmoln borta vid vägkröken. Det kom med fräsande fart, och jag trodde, att det var guvernörens förpost som kom.

Jag sprang in och sade detta åt hållkarlarna.

— Det är Dimidoff, ropade de om hvarandra och sprang ut. Nu är fan lös igen! Nu ska Malmberg ut.

Malmberg var en säker karl att hålla i tömmarna, och därför fick han alltid Dimidoff på sitt ansvar.

— Fyra af de bästa och starkaste hästarna ska vara färdiga på fem minuter, skrek gästgifvarn. Dimidoff hade egen vagn.

Och klackjärnen smällde mot gårdens knapersten, söljor och betseltampar knäpptes af många par händer, och det var „ptroh“ och det var „schå“ och det var fläng och hej — och så var det färdigt på fem minuter, som sagt var, och så kom Dimidoff ut.

Han hade den gången som resällskap med sig en annan herreman, men denne låg så godt som liflös på vagnsbotten. Vagnen hade stjälpit fyra gånger på vägen mellan Fredrikshamn och Lovisa. Kanske var det af dessa dunsar han låg liflös därinne. Kanske var han därtill full. Det där hade vi inte tid att söka utgrunda.

Malmberg satt på kuskbocken med fyra af de bästa och kvickaste hästarna förspända. De trampade och lyfte fötterna färdiga i hvarje ögonblick till språng.

— Kan du köra mig på en kvarts timme till Forsby? sporde Dimidoff.

— Jo, med guds hjälp, sade Malmberg.

Det var dock en mils väg.

Dimidoff satte sig upp i vagnen. Han smällde själf med piskan fyra duktiga rapp på hästarna --- ett på hvarje häst — och det gjorde han med så säker hand, som då en prästgårdsfröken tapplar på pianotungor.

Då gällde det för Malmberg att hålla rätt i tömmarna och tungan rakt i munnen i den krokiga nedförbacken från gästgifveriet.

— Den här färden slutar aldrig väl för Malmberg, sade vi andra och sprang upp på en liten bärgknall, där man hade utsikt nedåt byn och öfver vägen ett långt stycke.

Men vagnen var på fötter och for fram som fan själf. Stenar och sand vid vägen yrde, och hästarnas hofvar klappade och manarna fladdrade, och efter några ögonblick var den försvunnen.

— Gud nåde Malmberg. De där Dimidoffskjutsarna bli nog en vacker dag hans död, om inte i dag, så en annan dag, sade Labb Agust.

— Ja, gud nåde alla hållkarlar och hästar, när Dimidoff är i farten, sade Lillbisin.

Malmberg lär dock med guds hjälp, som han sade, ha fört Dimidoff på en kvart till Forsby, och var, när tider blef, tillbaka till kyrkbyn igen, och han öfverlefde Dimidoff.

Ty vi sporde af andra resande efteråt, att Dimidoff hade dött, innan strafftiden gick ut för honom.

Där kom en afton två resande garfware från Åbo, och som det var sent, tog de in på gästgifveriet öfver natten. De såg inte nyktra ut, när de kom, och de hade haft konjak med sig och druckit toddy, och så blef de elaka mot husfolket fram på natten. De slog sönder

möbler och husgeråd och allt hvad de kom öfver, och när gästgifvarn fordrade betaldt för de sönderslagna sakerna, så vägrade de bestämdt att betala och lofvade honom stryk, om han inte höll käften. Gästgifvarn blef tvungen att skaffa hjälp.

Vi hade lagt oss i vanlig tid på aftonen i hållstugan. Ettiden på natten kom gästgifvarns tjänsteflicka och buldade på dörren och ropade:

— Alla hållkarlar ska komma in till hjälp. Gästgifvarn har så sagt, för att herrarna ä så tokiga och elaka och slå sönder allt hvad vi äger och har.

Vi upp allesamman och färdiga i en handvändning. Vi klädde aldrig annat af oss till natten än jackan, ifall det skulle uppstå brådska med skjutsar och sådant där. Arstu Kalle tog ett vedträ i handen, och så gick vi.

På trappan stod gästgifvarn och bad oss gå in i resanderummet för att se på förstörelsen och hålla garfvarherrarna i tygeln.

Vi gick in fjorton man, alla unga, starka och inte valiga för ett par garfware. Vi radade upp oss vid dörren.

— Hva ä ni för karlar? skrek den ena garfvarn, en vispelsticka till synandes.

— Vi ä hållkarlar, sade vi.

— Hva vill ni? Gå'in ut, — dra'in åt helvete! skrek garfvarn och kom oss närmare och tog Arstu Kalle i armen och tänkte leda ut honom först.

Vi hade roligt åt det, att han just träffade att taga i en sådan bit som Kalle, ty Kalle var stark som en björn.

— Nej, gästgifvarn har sagt, att vi sku komma in, och int går vi ut häller, förrän han befaller oss, sade

Kalle och tog ett tag med sina stora händer om armen på garfvarn och klämde om helt sakta. Garfvarn kände, att det inte var något skoj af Kalle.

Gästgifvarn kom in, och vi värderade de sönderslagna sakerna. Herrarna var ock villiga att betala och lofvade krypa till kojs. Följande morgon fick de häst för att resa vidare. Arstu Kalle förde dem, och de var fogliga under hela vägen, ty de mindes väl Kalles klämtag från det nattgamla.

Nu är det annat.

Nu för ångmaskiner och andra instrument fram dem som resa världen ikring, och hållkarlarna ha sluppit ifrån sitt, och det är förvisso en välsignad sak.

Kilfer och Kyrkostift.

II.

Kläder och kvinnoflit.

I den tid, då intet stod att köpa, var kvinnorna hänvisade till sin egen skicklighet och konst att af råämnena ullen och linet förfärdiga kläder för det egna hemmets behof. Det var en nödvändighet för en husmoder i vår mormors och mormorsmors dagar att äga insikter och kunnighet i husslöjdens olika grenar, ty däruti låg hennes stora värde som kvinna.

Utom tillverkningen för hemmets många olika behof måste en husmoder på samma gång kunna lära sina barn och unga pigor hemslöjdens vackra och nyttiga konst. Det fanns ej skolor eller kurser, i hvilka de unga kvinnorna kunde föröka sina kunskaper. Det var i hemmet husmodern skulle gifva dem undervisning i allt, från husslöjdens abc till dess yttersta knep och funder. Husmodern var här lärarinnan och föredömet. Ägde hon ej tillräcklig förmåga och skicklighet, kom hemmet inomhus snart på förfall.

Det var så mycket och så många olika slag af klädesplagg, man under årets lopp behöfde, och allt skulle spinnas, väfvas och sys hemma. Tjänstefolket hade ej stora penninglöner, men de måste ha kläder, och dessa skulle tillverkas i hemmet. En piga fick två klänningar,

tio alnar linlärf och lika mycket blaggarn, två skålpund ull, som hon under årets frivecka fick spinna för egen räkning, underkjol och förkläde samt en huvudduk. En dräng fick en sommarmundering och en af vadmal, ibland med päls, tre linesskjortor, en ullskjorta, strumpor och vantar. Läger man så härtill hvad man och barn, hut strun själf och gammalfolket samt dessutom vallpojken behöfde och hvad som behöfdes till sängkläder, säckar, kängfoder, då skomakaren gjorde sitt vår- och höstarbete, hästtacken, matpåsar för resor och utarbeten, vallpåsar m. m., då kan man något så nära förstå, att kvinnofingrar måste vara flitiga under vinterns kvällar.

I hem med arbeten af alla dessa slag låg barnet redan i vaggan under en andlig inverkan af dem. Arbetet växte barnet omedvetet in i dess blod, och när det gått och sett och hört och känt tillräckligt länge, var det färdigt att själf taga i med ett och annat efter kraft och förmåga och sålunda under mors och ännu mera under en farmors eller mormors ledning förkofra sig allt mer. Vid åtta och nio år fick den lilla flickan redan sin egen spinnrock, och vid tretton eller fjorton år fick hon väfva sin första väf, vanligen mattor eller lärf som gick lätt att väfva. Och då hon förkofrat sig så i konsten, att hon spunnit, väft och sytt en skjorta, då hette det:

— Nu kan du gifta dig när som helst.

När den unga flickan blef fullvuxen, måste hon jämsides med de vanliga årligen återkommande slöjdgöromålen taga ihop med arbetet till brudutstyrelsen, ty uti en rik, vacker och välgjord utstyrelse låg hennes heder och hemgift. Utom linnekläder, som hon skulle ha, — ju mera dess bättre — hörde till utrustningen äfven ett visst antal klänningar och ytterplagg, slädfäll och slädrya samt

sångrya. Och då det gått så långt, att friare anmält sig och lysning och bröllop förestod, skulle hon med egen hand förfärdiga åt sin brudgum lysningskläder samt till bröllopet brudgumskläder. De senare var af finaste mörkblåa vadmal. Ännu finns mångenstädes i förvar på vindarna en farfars eller morfars brudgumssyrtut af hemspunnet fint och mjukt tyg, sådant man får leta efter bland både inhemsk och utländsk industrivara. Hvarken tid eller år har mäktat bleka denna färg eller slita dessa plagg. Likaså finnas här och där i behåll de fina, hvita underkjolarna, farmors eller mormors brudunderkjolar af hellinne med inväfda bårder och brudlakan med hålsömmar och näsdukar af spindelväfsfint garn. Och när man betraktar dessa arbeten af fingrar, som för länge sedan stelnat i döden, så måste man skänka de bortgångna en tyst beundran för detta tålmodspröfvande arbete. Kanhända spann de in sin unga kärleks lycka fin och stark i tråden och slog in sin ljusa framtidstro och sitt hopp i väfven till dessa plagg, som skulle bäras af dem på deras största högtidsdag. De likna ett vackert ungdomsminne, och det är, som om något af de bortgångnas ande skulle stannat kvar i dem.

Åt sina svärföräldrar, svågrar och svägerskor skulle den unga bruden på tredje lysningsdagen förära linnen, skjortor, näsdukar och strumpor, till bröllopet åt brudgummen den finaste skjorta med hålsöm på kragen och dessutom åt prästen en linnenäsduk och ett par hvita yllestrumpor. Hon fick ingalunda under sin blomstringstid sitta med händerna i kors, och som arf från föräldrahemmet medförde hon till sitt nya hem utom sin slöjdkunnighet en ny spinnrock, en härivel samt klifla och häckla, och noga skärptes i hennes minne det gamla ordspråket:

— De spånor, som ligga kring stabban, äro snart uppbrända, om det inte täljes nya till.

Då nu slöjden eller klä'arbetet var en så viktig egen-
skap hos en gången tids kvinnor, och då man betänker,
att de ingalunda alla var av naturen lika utrustade i
skicklighet och goda anlag, utan en del hade ett godt
handlag, andra ett dåligt, så kan man förstå, att de
unga männen vid ingående af äktenskap såg sig väl före
och granskade noga de unga kvinnornas förmåga i detta
afseende, innan de gjorde sitt val.

Ännu fortlefver många sägner om flickor, som varit
ofalliga i slöjd men dock gärna önskat gifta sig och —
sin kvinnonatur trogna — försökt bedraga sina friare be-
träffande sin skicklighet.

Det berättas om en flicka, som, då hon mottog be-
sök af sin friare, satte sig i väfstolen och lät skottspolen
gå med hvinande fart, så att den flög ur hennes händer
än ut på stugugolfvet, än genom det öppna fönstret ut
på gården. Och som det är brukligt, att den som står
i närheten skall taga upp skottspolen åt en väfverska, när
spolen faller, så fick den unga mannen löpa af och an
efter spolen. Då han uttalade sin förvåning över detta
sätt att väfva, menade flickan:

— Detta är ingenting nu, men om du hade varit här
i går, hade du fått se! Då gick det än värre.

Den unga mannen tänkte, att det väl skulle bli be-
svärligt i längden, och han aktade sig för att åter-
komma,

En annan sägen förtäljer om en friare, som, då hans brud skröt med sin stora duktighet i spånad, tog husets bodnyckel från stuguväggen och gömde den inuti blåntotten på flickans spinnrock, förrän han gick bort. Efter någon tid återkom han och frågade, om flickan spunnit mycket. Hon skröt som vanligt med hur många tottar hon spann om dagen. Då hon skulle framlägga traktering, beskärmade hon sig öfver den förkomna bodnyckeln sägande:

— Bodnyckeln har varit borta alltsedan du sist var här, och vi har sökt den överallt.

Då steg han upp, gick till spinnrocken och tog fram ur blåntotten bodnyckeln. Nu förstod flickan, att hennes utsikter åt det hållet var förlorade.

Äfven i några af de gamla folkvisorna finna vi, huru högt värde männen satt på kvinnornas slöjdkunnighet. I en visa, där bonden sjunger om sin kärlek till det egna hemmet, sjunger om sin glädje öfver att ej vara någon annans träl, utan får sträfva för sitt eget väl och vara sin egen herre, finna vi ett ställe, där han prisar sin hemgjorda, goda vadmalströja, och de händer, som har gjort den. Han sjunger:

„De kläder, hvori mången blänkt,
så föga värde röja.

Men mina egna får mig skänkt
min goda vadmalströja.

Den vadmalströjan varm och len,
är spunnen på min dotters ten;
min hustru hafver väft den sen.

Kär är mig denna tröja!“

I en annan visa kallad „Toras visa,“ gifver modern, som förmanar sin dotter vid hennes inträde i giftermål, hur hon bör förhålla sig och rätt sköta sitt blifvande hem, denna förmaning:

„Du skall ej på mannen pocka
om du ser en gyckeldocka.
Kläd dig efter råd och stånd!
Det brokiga och randiga
är mycket oförståndigt.
Tre tråd't vadmal, hvitt och svart
blir ett tyg af bästa sort!“

Men det var ej endast vid tillverkningen af garn och tyg, vid spånad och väfnad förstånd och skicklighet var nödvändiga för kvinnorna. Att skaffa sig material för tillverkningarna kräfde också insikter och framför allt arbete. Jordtegen skulle iordningställas om våren för att mot-taga linfröet för en kommande skörd, och fåren skulle skötas för att lämna en god ullafkastning vid årets stora klippningar, långullen om hösten, jullidjeullen på vintern och vårullen på försommarn. Det gamla ordstäfvet, att kvinnan skulle taga ullen från bässens rygg och sätta den på karlens, vardt härvidlag en lefvande och bokstafilig sanning.

Vid ullens bearbetning till garn behöfdes ej andra redskap än skrubbor och kardor, spinnrock och härfvel, då däremot linet erfordrade en större och vidlyftigare beredning. Men det var en glad tid, dessa klifantalkor-nas tid, då unga och gamla kvinnor gick med sin kliffta från gård till gård, så länge lin fanns i byn att kliffta, och det var kalas, glädje och sång vid alla talkor. De inföll

nästan alltid på senhösten strax efter marknaden. Nu var det så, att på marknaden i staden hade de af ungdomarna, som af naturen voro utrustade med sångröst och en smula gehör, lärt sig en hel hop nya visor och melodier, ty den, som på marknaderna sålde visor, sjöng äfven melodierna till dem, och den, som var kvick att fatta och lära sig, kom hem med en hel skatt af dem till glädje på klifantalkorna, och där inöfvades visorna kväll efter kväll, till dess alla kunde sjunga med.

Efter kliftandet vidtog häcklandet. En person drog hackorna af, en annan finklonen och den tredje stod med skakankäppen och formade blårna till tottar, och så var det färdigt att sättas på spinnrockskräcklan, och det blef sång och sagor vid aftonbrasa och spinnrockssurr. Härfknipporna växte allt större på stugans vägg, och de idoga kvinnornas rockar surrade allt trägnare ju närmare det led mot jul. Väfstolen hölls i jämn gång för julväfvarna, och först vid det egentliga julstökets inträde fördes spinnrockar och väfstol ut för att efter den stora hälgens firande åter tagas in vid tjugondagstiden.

Då kom en tid af ideligt spinnande afbrutet endast vid någon apostladag, fettisdagen och andra sådana halfhägddagar. På dessa dagar fick man ej spinna utan i stället förrätta något annat arbete. Spinnandet på dessa dagar var förbjudet därför att kvinnor som för brott satt i fängelse (spinnhus) där fick uträtta spinnsysslor, och spinnrocken därför betraktades som ett straffredskap — så stor ära den annars hölls i af kvinnorna. Därför ställdes den undan på en apostladag. Man gick då hällre till byn, hvilket annars ej ofta kom i fråga, ty „Långer bysgång gjorde korter härstång.“

Väfstolen kom i gång senare på vårvintern, då dagarna

ljusnade och linhärfstängerna hängde i långa rader på blek vid soliga väggar eller låg utbredda på smältande drifvor.

Jämsides med linet gick ullspånaden, och då den var ett viktigare arbete, anförtroddes den åt gammelmor eller någon annan äldre person i huset. Den mest ansvarsfulla af all spånad var vadmalsvarpen samt varpar till andra ylleväfnader. Det fanns gamla gummor, som lifnärde sig med sådan varpspånad och i utbyte därför fick matvaror och ved. De hade nått en stor färdighet i sin arbetskonst, och de arbetade som små maskiner. En gammal soldatänka, gammal-Hurton kallad — mannen hette Hurtig och sades ha varit med „redan i det stora kriget länge förrän ryssen kom över“ — spann ensam vadmalsvarp till två byar. Vid rågröskningen på hösten uppbar hon lönen för sitt arbete.

Bomullsgarn fanns ej att köpa. Dock hade man den tiden ändå bomullsklänningar med linvarp och hemspunnet inslag af bomull, som man fick köpa. Det fanns enkom för bomull afsedda små kardor att karda dem med, och det blef ett godt och bastant bomullstyg, som höll en människolifslängd ut och helt olika de skira, lätta våra dagars kvinnor bära. Det talas om en kvinna, som började „kejka“ tråden till en ny hvardagskjol åt sig, då det öfriga husfolket på morgonen gick till höängen. På aftonen, då höjerfolket vände åter, bar husmor den nya kjolen på sig.

Först vid en senare tid, för ungefär sextio år sedan, kom det färdiga bomullsgarnet i bruk och kallades då allmänt engilstrådar. Men då det var mycket dyrt i början, användes det sparsamt. För något över trettio år sedan kom även det s. k. kamelgarnet i bruk och ersatte

i någon mån ullgarnet till klänningar. Detta syntes de gamla mycket underbart. En gammal kvinna, som ännu aldrig burit andra kläder än de af lin och ull säges hafva utropat:

— Ska vi nu börja klä oss i kamelhår, som Johannes döparen!

Färgningen af det spunna garnet utfördes för det mesta hemma, men också någon gång i staden hos yrkesfärgaren, där äfven vadmalstygera mottogs till stampning, färgning och prässning. Vid färgningen hemma begagnade man sig af växtfärger både inhemska och utländska s. s. brunt af stenmossan och porsriset, olika slags gult af björk och allöf samt lökskal, grått af svinlingonris och björkbark, grönt af ljungen o. s. v. Af utländska färgämnen, som man fick köpa i handeln, begagnades kropp och kochenill till röda färger, bresilja till svarta; sandel, sumack, galläppel, cateku och orleana samt många fler till olika färgningsbehof. Blått kunde man erhålla af den utländska växten indigo. Men då färgningen därmed var förenad med vissa konster och omständigheter och färgämnet var dyrt att köpa, anlätades vid behof däraf yrkesfärgaren, som i sina stora kypar kunde framställa blått i alla nyanser från det djupaste svartblå till det klaraste „karleblå“.

Väfnadsredskapen bestod af väfstolen med alla sina många olika tillbehör och refträ, där varpen utrefvades. Vi anse att refträ är oundgängligen nödvändigt för uppsättandet af en väf. Dock finnes det ännu åldringar som säga sig minnas, huru kvinnorna i deras barndom redde sig utan detta trä. De hade fastspikade klykor här och där rundt kring stugans väggar, alla på en viss jämn höjd, och så sprang de fram och tillbaka rundtomkring

stugan utrefvande varpen kring väggarna, där klykorna höll den upp. Skälet togs i båda ändarna, på samma sätt som vid begagnandet af reffrä. I äldre tider användes i stället för våra bobinrullor, ett slags trån som kallades kajkor. Väfvarna samlades ej på varpen utan randningen skedde vid inslaget. Väfvarna var därför mycket breda, och de gamla väfskedar, som ännu finns kvar från fordom, passar ej i de små, moderna väfstolarna. Först i en senare tid, då redskapen mera utvecklats, kom bruket att randa en väf på varpen.

Som vid allting annat man hade för händer, följde äfven skrock och vidskepelse med vid slöjdarbetet. Redan om våren, vid sädesärlans ankomst, tog man vara på om det var att vänta ett godt linår. Sågs ärlan första gången på gödselhögen, blef det dåligt, satt hon uppe på ett tak, blef det godt. Var den första fjäriln man såg gul, tydde det på godt lin, var den brokig, spåddes dåligt. Sädesmannen som sådde linet, skulle vid tillfället vara klädd i snöhvit skjorta, och påsen, som han tog linfröet ur, skulle vara bländande hvit. Hit hör äfven det bekanta fastlagsåkandet och golfsopningen. Kom en främmande person in, då en väf refvades, så ropade den som refvade: „stig långt och bredt!“ Och den inkomne måste stiga med långa och breda steg öfver stugans golf, på det att väfven ej skulle tryta i längd eller bredd. Kom en främmande person in, just då man höll på att sluta en väf, betydde det, att den som kom in, snart skulle dö, kom någon in vid väfvens början, betydde det motsatsen. Väfven i stugan ansågs nästan som ett hälgadt ting. Skadade någon med berådt mod en väf, ansågs det som ett nidingsdåd.

Tiden förändras — och vi med den. Industrialismen har fördrifvit handslöjden från våra hem. Hemslöjden har för de flesta upphört att vara den naturliga vägen ör fyllandet af hemmets behof.

Men på samma gång har den drifvit ut känslan af den rotfasthet i hemmet, som hemslöjden förmår skänka. Vi går omkring med främlingskänsla bland de saker, som ehuru betalda med våra egna pengar, likväl icke tillhör oss, emedan de ej framsprungit ur vår egen alstring. Vi äger ej denna själssamhörighet med hemmets allt, dess bohags, dess prydnads- och nyttighetsaker, som forntidens kvinna ägde, hon, som rörde sig bland saker framsprungna ur eget behof och alstrade med egna händer. Hon gick omkring med minnet af mödorna, pröfningarna och förhoppningarna under det de kom till, och de var därför fsmått heliga för hennes själ, ett lefvande helt med familjen och omedvetet bindande denna samman inom sig.

III.

Prosten.

Jag undrar, om vi i vår socken var syndigare eller hade mera illfunder i oss än människorna i de andra församlingarna rundtomkring, ty vi hade fått en så sträng prost.

Ingen annan hade en sådan prost som vi.

Om vi för vår utkomsts skull emellanåt tog oss till med ett och annat, som lag och öfverhet ogillade, så var det prosten som om söndagarna från predikstolen lät oss veta af det i tydliga ordalag. Från klockan tio på förmiddagen till långt in på eftermiddagen höll han oss som linstjälkar under broton och slog skäfvan ur oss för en vecka framåt.

Och då fick vi veta och erfara, hvilka helvetesbränder vi med rätta var, att vi var i synd födde och lefde i synd och orättfärdighet hvar eviga dag, och att nådens dörr var säkert fastlåst för oss.

I tålmod och ängslan fick vi sitta stilla och höra på till gudstjänstens slut, och på kvinnfolkssidan kom hjärtstyrkande- och hoffmansdroppflaskorna ofta fram. Sällan vågade vi sticka oss ut ur kyrkan under den långa predikan, ty där gick ett dån i hvalfven af den tunga kyrkdörren, om man än försökte att som en lekatt smyga sig

igenom den. Och när prosten hörde detta, så förstod han, att någon listat sig ut, och det tyckte han illa om. Han höll ögonen stadigt på dörren, tills den olycklige kom in igen — *om* han vågade sig in — och då, ve honom! Det brakade från predikstolen yttermera död och fördömelse öfver den syndaren, som ej förmådde styra sin syndiga lekamen och sitta stilla i guds hus den enda nådedagen i veckan, som detta beskärdes honom. Helvetesportarna öppnades på vid gafvel för denne förtappade utlöparens själ, och hela församlingen dömdes redo att marschera ditin med den utlupne i spetsen.

Si, den tiden var det gudstjänst.

När vi ändtligen sent på eftermiddagen slapp ut ur kyrkan, var vi så uthungriga, att det svindlade oss i hufvudet och vi måste taga en sup, innan vi orkade börja förtära något af kyrkkosten ur våra matknyten. I en så vidsträckt socken som vår, var kyrkresan för mången en hel dagsresa, och det blef afton, innan man var hemma igen. Och så var då en nådedag tillända. Men sällan beskärdes oss ett ord om nåd och frid och evangelium af vår herde, utan helveteselden brann klar för oss, och straffet, det eviga, väntade, ifall någon af oss gick hädan under veckan. Gjorde man ej det, utan lefde till nästa nådedag och gick i kyrkan, så hade man samma dom och straff och fördömelse öfver sig igen.

Tyckte man, att allt det där blef för svårt i längden och höll sig borta från kyrkan och gudstjänsten, så höll prosten noga reda på äfven den synden, och vid nästa läsförhör var straffpredikan klar för alla kyrkoföraktare och nattvardsglömske.

Ja — de där läsförhörsdagarna gå lika litet som kyrkdagarna ur minnet på den, som varit med.

Läsförhörsdagen var nästan värre än kyrkodagen tyckte vi.

I kyrkan satt man stilla i bänken och hörde på, när det dånade öfver våra hufvuden, och vi tog åt oss just så mycket vi ville och tyckte oss behöfva.

Men på läsförhörsdagen hade vi allt evighetsstraff inpå lifvet med skam och hädelse och hårda ord för de gamla och svagsynta, som ofta i okunnighet och rädsla stappade vid innanläsningen, och mången gång handgripliga tillrättavisningar för de unga. Det var ju visst ett slags välmening, det där, ty det var ju prostens innerliga önskan, att vi alla, både gamla och unga, skulle kunna flytande läsa innantill och lika flytande utantill både abcbok och katekes. Om vi annars begrep något af katekesens konstiga och dunkla stycken, var det inte så nogräknadt med. Hufvudsaken var innan- och utanläsning.

Det fanns ju de som kunde allt detta. Som till exempel Eirs Anders, som satt hvarje söndag, ifall han var hemma från kyrkan, och läste först dagens evangelium och sedan for öfver både katekesen och hustaflan och abcboken — jag tror, att Anders inte lämnade ens kuckubönen i slutet af abcboken oläst —. När han då höll på så där året om, var han så slängder i sin kristendom på läsandagen, så att om prosten hade bedt Anders läsa syndabekännelsen eller trons artiklar bakfram, så hade ingenting fallerat för Anders. Han hade kunnat svara prosten ur katekesen till och med i sömnen.

— Si, det är vackert af en så gammal man, sade prosten.

Och det tyckte vi att var rätt sagt, och vi var stolta öfver Anders, som stod ibland oss som en ljusstake.

Och då prosten såg, att det gick an att vara så lärd

och vetande, så fordrade han, att vi alla skulle vara som Anders — om vi hade lust och förmåga därtill eller ej. Inte hade vi lust, fast vi väl en och annan kunde haft förmågan. Vi var ju världens barn och vi tyckte, att världen var bra och att vi ingen orsak hade att vara onöjda med den.

Det var världskärleken som band vår håg, sade prosten, och den förde oss mot fördömsen, tyckte han.

Men inte var det alltid bara världskärleken, som var mellanbalken.

Det fanns också andra orsaker — den tiden.

Det fanns de, som från åtta till nio års ålder kom ut i tjänst hos andra och fick slita för brödet och sällan hade tid att taga en bok i handen, och ingen fanns, som brydde sig om att lära en sådan läsa — isynnerhet som det intet tvångsmål var därmed den tiden. Så länge barnåren räckte, var det ingen sorg med den saken, men då skriftskoltiden kom, började hans lidandes historia. Då fordrade prosten, att den efterblifne stackarn skulle läsa lika rent och lägga ut katekesen och bibliska historien och hustaflan och allt det där lika väl som de, hvilka blifvit lärda ordentligt hemma af en läsklok farfar och farmor eller de, som gått i skola hos blind-Matti. Första året fick han sitta i latskolan hos klockarn och — om lyckan var god — kunde han vid tjugooett och tjugotvå år ha klarat sig ifrån det där. Och det växte skägg på hakan och han fick tjäna för mindre lön, bara för att han skulle underhållas flere veckor om året i skriftskolan. Inte var det för en sådan att tänka på giftermål. Han skulle ju gå fram först. Ingen kan påstå, att lifvet just var fägningsamt för honom, om man tänker på all den smälek han fick utstå för sin okunnighets skull. Men inte tänkte

prosten på allt det där. Han fordrade bara i stor sträng-
het kunskaper af den, som inga kunskaper gifvits.

Jag kommer ihåg en läsandag för hela mitt lif, huru
prosten prässade oss alla, man efter man, kvinna efter
kvinna, unga och gamla, seende och halvblinda. Några
ynglingar blef i tur och ordning först luggade som stygga
barnungar och sedan satta på skam under det stora fäll-
bordet, där de fick sitta ihopkrupna till läsförhörets slut.
Vi var så godt som förbi af ångest och räddhåga. In-
gen slapp ut på hela guds långa dagen. Inte ens prosten
själf gläntade på dörren ett enda tag, och jag kan ännu
ej begripa, huru både vi och han kunde reda oss. Min
broder, som från barndomen var sjuklig och slagrörd och
var svag och dålig både till kropp och själ, hade ej på
många år varit med på något läsförhör. Prosten fordrade
nu, att han nödvändigt måste komma dit.

— Här står i kyrkboken ingenting om hans kristen-
dom, mente prostens, och han kan ju när som helst dö,
tyckte han.

— Ja, det kan han visst vördig prostens, tyckte också
jag, men det får väl bli vår herres sak att ta emot ho-
nom sådan han är och sådan han har gjort honom. Det
är ju omöjligt att få hit en så svag och sjuk människa,
och för resten, hvad ska det tjäna till?

— Alla här i läslaget känna ju honom, och orkar han
ej sitta eller stå, så kan han ligga där på bänken, vidhöll
prosten, och jag har, som herrans tjänare, rätt att fordra
en undersökning af hans kristendoms-kunskap, mente han.

Ännu så kan jag undra, hvar jag den gången fick
makten ifrån att säga ett bestämdt nej till prostens, fast
det var på själfva läsandagen, då alla man stod med dar-
ren i byxorna.

Men för det fick jag mig en särskild examen. Jag knep ihop läpparna och tog emot.

Ändå så förstår jag inte riktigt prostens däruti, att han var så sträng och fordrande af oss i fråga om innanläsning och utanläsning, men inte så särdeles nogräknad med förståndsfrågorna.

Det tålde han då rakt inte, att någon visste mer, än han fordrade att man skulle veta, eller om någon fördristade sig till att tolka ut något ställe i skriften annorlunda än prostens hade tänkt sig det. Då var vi besatta af andligt högmod, sade han, och för det skulle vi äfven näpasas. Vi skulle precis hänga som på en besmansnagel med vår kristendomskunskap, och det fick inte vippa öfver på någondera sidan. Annars fick vi det hett för oss i båda fallen.

Skolfars Fina glömde väl inte i all sin dag näpsten hon fick, då hon en läsandag fick utlägga om Zakeus i mullbärsträdet och huru och hvarför Zakeus kröp dit opp.

Si, det var så, att Fina var dotter till skolmästarn blind Matti — vi kallade honom vanligen skolfar — och hon hade från tidiga barndomen hört Matti för bygdens barn utlägga om bibliska historien, och hon hade kanske kommit att tänka öfver ett och annat däruti mer än andra, och som hon hade ett ljust hufvud och en god talgåfva, så gick det läckert för henne, när hon kom fram för prostens.

Men som deras funderingar om Zakeus och hvarför han grasserade i mullbärsträdet inte stämde in med hvarandra, blef de oense.

Det vill säga, Fina sade väl ingenting, men hon smålog något.

— Hör du, sade prostens, om du har ett svin, så är

det väl du, som skall sätta mathon för svinet och inte svinet för dig.

Det fick vara med Zakeus som prosten ville, ty Fina hade ingen vidare lust att klarera den saken. Men det ryckte i munvinkeln och tårarna tillrade småningom fram, och när hon äntligen slapp bort från bordet, brast hon i gråt i kakelugnsvrån.

Två gånger om året fordrade han oss till nattvarden, om vi hade behof af det eller ej. Han satt själf på söndagsmorgnarna före gudstjänsten i sockenstugan bakom bordet med den stora kyrkboken uppslagen framför sig och en sträng uppsyn och skarpa blickar bakom glasögonen.

Där gaf han dagens nattvardsgäster i tur och ordning, som de framkom till bordet, ett särskildt förberedande skriftermål, förrän han framför altaret i kyrkan lät dom och straff och död braka lös öfver dem.

Det var inte bara för våra synder i allmänhet, dem, som enligt skriftens ord, hvarje människa bär inom sig, han bestraffade oss. Vi kunde inte begripa, hur i all världen han hade så noga reda på alla våra privata synder, dem, som vi tyckte, att präst och kyrka hade intet att skaffa med. Men reda hade han på all vår praktik, och straffas skulle vi för allt.

I somliga fall blef man tvungen att fundera ut något råd.

Vi sökte på kyrkbacken reda på någon karl, som stod i något så när godt anseende hos prosten, och honom sände vi in i sockenstugan för att skriva upp oss andra storsyndare till nattvarden. Så slapp vi från saken med litet mindre ledsamheter, än om vi själfva klifvit fram till dombordet.

Vi kom till sist underfund med, hvarifrån prosten tog all sin vetskap om våra göranden och låtanden.

Det var en gudelig käring, Västerbergskan, som ifrån våra trakter sprang till prosten med skvaller om vårt lif och lefverne.

Men när vi engång fick reda på postkärningen, så var den saken snart botad.

Det var brukligt, att vi, som hade skog, i julhälgen körde ett lass ved åt byns handverkare och alla gamla, orkeslösa gubbar och gummor, som således fick ved för vinterbehovet. När då Västerbergskan på nyåret gick omkring och bjöd oss till vedtalko, så sade vi åt henne;

— Eftersom du är prostens postmästare, så är det väl han, som ska skaffa dig ved för besväret. Du kan väl ej göra honom en så god tjänst för intet. Af oss har du ingenting att vänta. Och därest du inte slutar opp med postföringen din, så ska du i vinter få frysa ihjäl i din stuga, dig till straff och andra prostens postkärningar till varnagel.

Den vintern fick Västerbergskan bli utan ved, men därefter var det slut med postföringen från vårt håll, och vi fick vara i fred med våra privata synder.

En vinter fick han det i sig, att han skulle lära gamla skärigubbar läsa, sådana som stod på kanten af grafven. Det fanns sådana därute i skäribandet — och uppe i landet med, om man skall säga som sant är — som inte kände ett a engång, fast de hade mött det på landsvägen, och för deras eviga välfärds skull beslöt prosten att lära dem läsa med Gewalt. Ty läskonsten, läskonsten, den var nyckeln till saligheten.

Men tror någon det, att gubbarna var så fasligt angelägna att få den nyckeln?

Han sände först bud omkring i skärgården, att de och de namngifna åldringarna skulle infinna sig i kyrkbyn, där de skulle få undervisning i läskonsten.

Inte kom där någon och var angelägen om det.

Han sände ett bud till och han sände flere, men där kom ingen.

Då sände han skallfogden och brofogden med hästar och slädar ut till skärgården för att taga fast gubbarna och med våld hämta dem till kyrkbyn.

Kronomakten lyckades verkligen infånga några tiotal af de uppådade gamla och hämtade dem dit upp.

Och där satt de i veckotal under vårvinterns solljusa dagar och lärde sig läsa ur abcboken. Klockarn och kyrkovaktmästarn lärde. Mat fick de gratis på gästgifveriet, på socknens bekostnad, hette det.

Men socknen sade ifrån och mente, att det som prosten hade ställt till utan socknens hörande och tillstånd, det fick han äfven sköta om själf.

Då fick skolan hemlof och det utan kronoskjuts. Men om gubbarna var redo för evigheten, kan man lämna osagt. Åtminstone fick de därefter vara fredade för all läskonst och ha sitt för sig och gå in till vår herre i evigheten sådana de voro, ty historien blef prosten rätt dyr, hörde man sedan från gästgifveriet.

Jo, jo, gamla hästar skall man inte lära att bli gångare!

En ung ogift kvinna, som en höst födde ett barn, kom från den yttersta skärgården vid våren och öppet vatten en söndag upp till kyrkbyn för att begå nattvarden, efter hvilken hon hade trätt och längtat hela den långa vintern därute i den mest aflägsna kanten af socknen. Hon hade tagit sitt lilla barn med sig och lämnade

det i vård hos klockringarhustrun. Själff gick hon på söndagsmorgonen till sockenstugan för att bli uppskriven som nattvardsgäst.

På hösten strax efter syndafallet hade hon enligt sed och lag i sakristian efter gudstjänsten fått sin examen af prosten. En må tro han var inte mild mot sådana!

Nu spädde han på ett tag till vid nattvardsuppskrifningen, när hon blyg och rädd och med sveda och ångest i hjärtat kom fram till bordet.

Så med ens märkte han i sina papper och böcker, att hon hade årets kyrkoutskylder obetalade. Det var en mark och trettio penni, och dem fordrade prosten, att hon först skulle betala, förrän hon fick gå till vår herres nattvardsbord. Man måste aftvä sig alla skulder, sade prosten.

Flickan stackare grät och sade, att hon haft det svårt under vintern och inte haft råd att betala sina utskylder, då hon haft knappt om arbete och barnet måste hafva sin vård och skötsel. Och nog visste hon, att det var orätt af henne att inte ha betalat sina utskylder till kyrkan. Men hon hade en så stark längtan efter att få begå nattvarden. Hon hade längtat därefter hela vintern, fastän kölden och den långa vägen hindrat henne att komma upp till kyrkbyn. Nu, då hon kunnat taga sitt barn med sig i båten, hade hon kommit och bad nu prosten om att få gå till nattvarden. Sina utskylder ville hon nog betala, så snart hon fick arbetsförtjänst.

Men prosten sade nej till det. Sina utskylder skulle hon betala först, förrän hon kunde få gå fram till herrans bord.

Flickan hade en nästan ny duk på hufvudet, ej af silke, ty därtill var hon för fattig. Det var en svart ylle-

duk, och hon gick med den till klockringarhustrun och bad, att hon skulle köpa duken.

Hon förbarmade sig och köpte duken för en mark och trettio penni. Flickan förde pengarna åt prosten och blef uppskrifven som nattvardsgäst.

I den hårda tiden under nödåren, då tyfuspesten regerade och ryckte bort folk som då man slår ned säden på åkern, dog smedens tre barn i tyfus tätt på hvarandra, och de skulle begrafvas alla tre på samma söndag.

Då smeden, som själf legat sjuk en lång tid i tyfusen, skaffat kistor och svepning åt barnen, var han så barskrapad på allt. Och när han skulle betala prosten för jordfästning, graf och klockor, fattades honom aderton penni.

Det var om morgonen före gudstjänsten och prosten bad honom gå ut på kyrkbacken och söka bland kyrkfolket någon, som kunde låna honom det som fattades.

Smeden gick, men fann inga bekanta. Han gick åter till prosten och bad om anstånd med betalningen. Han ville nog genast betala, då han hunnit skaffa pengar, bara barnen nu skulle komma i jorden.

Men prosten höll fast vid sitt och sade, att de tre kistorna skulle få stå kvar vid kyrkogårdsporten så länge, tills smeden hunnit skaffa dessa fattiga aderton penni.

Då förbarmade sig kapellanen, som var ung och nyss inflyttad i församlingen, öfver smeden och följde hans barn till grafven och jordfäste dem, fastän aderton penni fattades i betalningen.

Med prosten gick det aldrig att jämka ut något.

Om livvets härfva ibland trasslades till för en och annan af oss, så var det inte värdt att reda ut den. Det

var inte värdt att försöka ens. Det gick inte att pocka och inte att lirka och inte att jämka med något. Vi fick vara nöjda och taga allt som det var — om det än var tokigt och bakfram och lätt hade kunnat vändas på rättsidan igen.

Som till exempel det där med Hökskan.

Höken, som var en gammal soldat, hade blifvit mordisk och elak mot sin hustru, Fredrika. Och som folk den tiden gick till prästen med alla sina bekymmer och han skulle reda ut allt trassel i församlingen, så gick Hökskan till prosten och klagade sin nöd och sade hur svårt hon hade det vid mannens hårda beteende och önskade få boskillnad från Höken för att få lefva i fred.

Men hon hade lika så godt kunnat gå med det där till hällebärgen.

Prosten menade att det var orätt gjordt af Hökskan att söka skilsmässa, då hon engång inför gud och hans kristliga församling lofvat Höken trohet i lust och nöd. Och när du har hoppat i tunnan, får du vara i tunnan, tyckte han.

— Han slår ihjäl mig till slut, vördig prosten, sade Hökskan. Är det då inte bättre, att jag går ifrån honom förut, än att han blir olycklig och kommer på fästning för min skull, efter vi nu ser, att vi inte passar ihop?

— Det är detsamma hvad slags död du får, bara du är beredd, sade prosten. Du skall vara som ett lamm, det till slaktning ledes, och som ett får, det stilla tiger för sin klippare.

Och därmed fick Hökskan gå.

Huru Höken sedan plågade henne nästan till döds, är en annan historia.

Jag undrar, om han under adjunktstiden någonsin stuckit ett par strån i kors för något kvinnfolk, han som andra. Som prost var det säkert, att han inte kunde tåla dem, ty stod ett kvinnfolk framför honom i förhör eller annan examen, så knep han hälst ihop ögonen för att slippa åsynen af frestaren.

Han hade ju visst en ung fogde, som skötte om arbetet på den stora prostgården. För världen var han bara prostens fogde, men världen såg nog, att fogden liknade prosten som en kopek den andra, så att hur det förhöll sig med den saken vet man inte så noga.

Oss förmanade han att inte samla ägodelar i denna världen. Själf hade han genom stor snikenhet samlat så mycket, att släktingarna, som efter hans död kommo från östan och västan stred och processade om grejorna i många år efteråt. Fogden, som hade många års löner inne, hade fått bli utan sitt, om inte häradsrätten dömt ut hvad honom tillkom.

Men vid hädanfärden höll vi ett dundrande kalas, och det togs ur hans eget kassaskrin, och församlingens äldste bar stoftet till grafven. Men tung var han som en sten att bära, sade gamle gästgifvarn från vår by, som var med och bar.

— Jag har under mitt långa lif burit många till grafven, sade han, somliga tunga och somliga lätta, men maken till börda som prosten har jag aldrig lyft. Det var som att sänka en kvarnsten i hafsens djup. Då kapellanen, som gick tätt efter kistan, slog med psalmboken i kiständan, kändes det som om det skulle lättat ett tag. — — Jo, jo, man kan väl förstå hvad det var som tyngde! Visst var han ju en storväxt karl, prosten, men när vi åtta karlar högg tag i'n, så borde det väl ha gått

som en dans att få'n i jorden, skulle man tycka, ifall att det bara skulle ha varit stofthyddan som tyngde.

Ja, han ligger där nu, vår herde, alldeles utanför kyrkdörren. Där syns hans grafsten till evärdeliga tider, och där ligga många andra med af hans hjord. De ligga där man i man och kant i kant, och ingen kan säga, hvem som är agnar och hvem som är hvete, hvem som är get och hvem som är får.

Professorn.

När folk klagar öfver hur ledsamt och otrefligt det är att vara sjuk och nödgas besöka doktorn, säger gamle Abrahamsson:

— Riktigt roligt har det väl aldrig i lifvet varit med den saken, men i alla fall är det nu bara en lek mot förr, när man sku' gå till professorn.

Si, professorn — han var inte så synnerligen god att gå till för en som var i sjukdomens nöd. — Ty han var argsint och ursinnig och kunde surra som en bålgeting och svära för rakt ingenting, så att han nära på skrämde lifvet ur en frisk och ännu mer ur en sjuk, där lifvet bara satt så godt som i lillfingerändan, när man kom till'n.

Blef man sjuk, så visst drog man ut så länge som möjligt var, innan man for till honom för att söka bot. Man försökte först allt annat på jorden som bota kunde, både koppkåringar med yxor och horn och ådersnäppare, och man slog harpa och frågade väder och vind och man offrade och man trollade i alla vädersträck och glödgade brännvin, så att lågan lyste himmelsblå och tog hett bastubad för att häfva det onda.

Och mestadels hjälpte det där oss.

Men syntes det någongång så, att allt sådant var fåfängt och att man intet annat hade för sig än döden eller professorn, så for man ändå först till professorn, innan man började kämpa med döden.

Var man måttlig i tal och svar, gick det lättare att komma öfverens. Men om man bara ville utlägga lite vidlyftigare om huruledes man trodde, att krämpan hade uppstått, och hvar man trodde, att sjukdomen hade sitt upphof och hur den kändes i kroppen, så hann man bara börja. Man fick aldrig utlägga det där ordentligt, förrän det blef en ilska och ett spring af och an och ett svärjande, så att de andra sjukstackarna, som satt utanför och väntade, förskrämdes och darrade som asplöf, när deras tur kom.

Jag höll mig allra hälst undan allt doktorerande den tiden, eller ock, som jag redan sade, försökte jag andra konster.

Men engång blef jag så eländig i halssjukan, att intet annat hjälpte, än att fara till professorn. Fast nog satt det så hårdt åt, att jag ett par gånger svimmade, medan hästen spändes för, och det slog granna stjärnor för ögonen. Och när jag kom till stan och gick till professorn, visste jag just jämnt och nätt till mig. Så usel hade jag blifvit, starka människan.

Som bäst var, kunde jag säga just ingenting, då hal-sen satt fast, och vi tycktes komma rätt bra öfverens. Han svor ju visst lite och smått, men det bekom mig inte stort.

När han då var utsvuren, kom han och synade mig noga in i halsen.

Så tog han fram don och tillbehör och sade:

— Vi ska' skära den fan!

Men först ställde han dörren på glänt och sade till mig:

— Genast som jag skurit får ni springa ut på gården och spotta. Kom ihåg att ni inte spottar på mina mattor.

Jag försökte i min svaghet minnas detta. När han hade pickat ett par hål i halsen på mig, for jag ut som en raket, och då jag harklat ur mig det värsta af halseländet, kom jag in igen och betalade.

Men då var han i ilska och uppror på nytt.

— Var det er far som ni hade med er? skrek han. Han hade sett en karl sitta och vänta utanför dörren.

— Nej, inte kände jag honom, sade jag.

— Då ä' de' någon annan djävel igen! Kom in din fan! röt han.

Jag slank ut och den andre stackarn in, och att det inte blef någon god mottagning för honom, det kunde jag höra, där jag stod och drog pålsen på mig.

Det var första gången jag var hos professorn i mina egna angelägenheter. Sedan var jag där flere gånger i andras.

Far min, som i all sin tid var frisk som en tjärstubbe och inte på fyrtiosju år legat i sängen för någon sjukdom, gick en dag om vintern i stockskogen och bröt axeln ur led. Det riktigt syntes ofvanpå väst och jacka, hvar felet satt, och vi såg, att intet annat halv, än att köra med honom till professorn.

När jag kom in med far, stod professorn påklädd i mening att gå ut i stan, och det var en opasslig stund för oss. Ty när han var i den farten, fick man vara huru sjuk och dålig som hälst, utan att han gaf sig tid

att se på en. Han gaf då jämnt jækeln i alltsammans. Dit han hade ämnat sig, dit skulle han.

— Hva' fan har ni för fel? frågte han far som i förbifarten.

— Jag har axeln ur led, sade far. Det gick i dag i skogen.

— Nå, behöfde ni då komma hit med det där? Far hem igen gubbe, och lyft något tungt, så försvinner väl felet af sig själf, och kom ihåg, att ni inte springer hit till mig med allting, sade professorn.

— Inte har *jag* väl sprungit för ofta, tyckte far.

— Men i dag var det inte alls nödvändigt för er att komma hit, sade han och rök ner för trappan.

Jag förde hem far igen lika god som jag fört honom dit.

Men när far därhemma krånglat sig ur släden, gick han in i bastun och tog med båda sina händer ett säkert tag i kanten af mältanlafven och hängde där en stund, tills det sa' knäck i axeln.

Den hade gått i sitt esse igen.

Inte kan man säga, att professorn var så dum häller, ty det var en bra kur åt far — och billig. Fast det såg gement ut i början, när han körde ut oss så burdus. Sku' far den gången bara ha pros'tera på behandling, så sku' professorn väl ha läst några hundratusen sakramentskade djäflar över honom och till sist ändå kört ut honom, för så brukade han göra med dem, som han tyckte sprang dit i onödan.

Som till exempel Konsiln och Karl-Magnus.

Konsiln hade fått en bulnad i vänsterögat och det värkte och var svullet så ögonlocket hängde ända ned över näsan, och alltsammans såg grömt ut och han var

omöjligt karl till att handtera hästen eller taga sig fram ensam. Karl-Magnus for med som sjukhjälp och kusk.

Professorn stod också nu resfärdig, när Konsiln och Karl-Magnus trädde in och började utlägga om ögat.

De tog det lite för vidlyftigt, och så började gallan jäsa öfver i professorn.

— Behöfde ni, edra satans djäflar, komma hit med det här? Finns där inte i byn någon gammal förbannad trollkäring, som har kunnat badda det här?

— Nej — — inte fanns det, tyckte de.

— Åhå, de' va' en dålig by, sade han.

Så gick han fram till konsiln och ryckte till i öglocket.

— Sir ni inte att bölden just spricker? sade han.

— Nej, inte hade de sett.

— Ja, då har ni inte alls begagnat de ögon vår herre har gett er. Hvad väntar ni på? Går ni inte än?

— Nå, vi tänkte att om professorn sku' ha kunnat skriva någon medicin.

— Ta', ta', edra satans djäflar, ta hela apteket. Nog kan jag skriva, så att ni kan få det alltsammans, skrek professorn och hoppade som en gummiboll omkring i rummet.

— Patienterna fick ge sig i väg. Konsiln, som var förlofvad karl, fick lust att på hemvägen hälsa på sin flamma, fast han bara såg med det ena ögat.

— Karl-Magnus tyckte det var synd att neka honom det och styrde därför af till gården, där hon tjänade ladugårdsflicka.

Men medan de sysslade med hästen, stötte Karl-Magnus af oförsiktighet emot det sjuka ögat. Bölden

sprack, och ögat blef efter ett par dagar bra igen. Så det var en lika god kur som far mins — och lika billig.

En annan gång var han dock lite jäkligare mot en ensam karlstackare, som han såg komma gående öfver gården, just då han ämnat sig i väg ut.

— Då for den lede i honom — annat kan man ju nte säga — så att han inifrån sitt rum vred rigeln för dörren.

Karlen kände på dörren och drog i den för att komma in. Men den satt fast.

Därinnanför svor professorn;

— Ä' de' inte nog med att jag skall stå här och syna er både in- och utvärtes? Ska' jag ännu därtill, edra sjutusandjäflar, stå här och passa upp er i dörrarna, så att ni får stiga in! Vill du inte din djävel, få opp dörrar, så kan du stå där ute eller gå hem och lära dej först att öppna en dörr, innan du kommer hit. Dra på för fan!

Karlen spände och drog utanför och undrade om dörrvirket hade svällt eller om det var något annat fans-tyg med det. Professorn höll på med *sitt* därinnanför.

Han som drog förlorade tålamodet.

— Där må nu sitta den gråe själf och hålla i dörren, efter den sitter som fastbeckad. Men jag ids int' stå här och dra handkaflan med *honom*. Nog förstår jag nu, hur det hänger ihop med den här saken, tänkte och gick fort bort.

Si det var så, att det taltes om, att professorn var frimurare. Och en slik' en är det ej riktigt med. Jag vet ej, om det är sant, men det fanns historier om honom, som inte voro goda att höra.

— När jag en gång var där — om det var med en skinka, som han beställt, eller om det var med ett lass ved, minns jag ej mera — men det var tidigt på morgonen, och den gamla hushållsharpan hans var utgången, så att professorn kom själf ut i köket och gjorde klart med affären. Och då hade han bara skjortan på sig, och jag såg med mina egna ögon, att han hade några underliga grejor i ett band om halsen. Det såg ut som klubbor och murslefvar, och jag tänkte, när han snodde in igen:

— Det där ä' visst frimurargrejorna hans, men — tvi, så'na don sku' då aldrig komma om min kristna hals!

Och jag tänkte vidare, när jag gick ut igen, att om han ändå sku' ha det förståndet att kasta det där ifrån sig, så skulle kanske det onda vika ifrån honom. För han var ingen dålig karl i sig själf, professorn, om han inte hade gett sig i slang med frimurarsällskapet, för de' var det som hade fördärfvat honom. Det tror jag och många andra.

Men å den andra sidan var det också för märkvärdigt med honom, att han hade all världens däjeliga blomster ikring sig både inne i rummen och utanför på gården om somrarna. Och det är inte vanligt att karlfolk sysslar med sådant; allraminst tyckte man, att professorns håg skulle stå till det. Men sådan var han.

Girig och snål var han inte håller, fast det sku' då inte ha synts oss så underligt. Hans taxa var tio kopek, men han tog ofta, om det så passade sig, betalningen in natura — en bytta smör, en äggost och sådant där — det var han mycket glad öfver. Men många fattiga staccare, som det fanns så godt om den tiden, botade han

ofta utan tiokopekar eller förningar. Så att den synden hade han ej på sig att han var snål.

Han var förstås ogift och hade ett styggt, äldre fruntimmer, en änkefru med lång hvass näsa och ögon som pliggsylar, som skötte hushållet och emellanåt bistod professorn med att träta på folket som kom. När man kom in i köket och sku' höra sig för om professorn var hemma och tog emot — det var ingen viss mottagnings-tid, som nu, och intet tidningsblad att kungöra därom — så fick man först lite snäsor där, att börja med, fast det var ett intet mot det, som sedan kom.

En enda gång, som jag har hört om, lär dock Mattas Daniel ha satt likasom tappen i tunnan.

Hans broder låg svårt sjuk — hvad det var för fel på'n, kommer jag nu ej mera ihåg — men dålig var han, och lifvet stod i fråga, och summan var den, att Daniel fick fara till professorn, för där var ingen annan i huset som tordes göra det, efter allt hvad som hörts om honom.

När Daniel kom in i köket och frågade sig för om professorn var hemma, snäste änkefrun med pliggsyls-ögonen.

— Så springer di här också, och vet int' att professorn har främmande.

— Efter han har främmande, så är han hemma, sade Daniel och gick utan vidare krusningar in.

Professorn hörde att någon kom in. Han tittade ett tag i dörren, men slog den igen, utan att bry sig om Daniel.

Daniel väntade en liten stund, men så miste han tålmodet. Han steg in till professorn. Ty Daniel han var inte af den sorten som krusade för någon.

— Jag har sjukbud, sade han. Min broder är sjuk. Så och så är det med honom, sade han och utlade om sjukdomen.

Professorn såg både surt och bäskt på Daniel, men i de främmandes närvaro bjöd han till att hirta sin syndiga natur och sade tvärt som när en klipper af en tråd:

— Hva' tror ni, att jag ska kunna göra åt de?

— De' ä' *jag* som frågar, sade Daniel.

— De' ä' *jag* som *frågar*, sade han en gång till, när han såg, att professorn spände ögonen i honom, jag har inte kommit hit för att lära professorn.

Ett sådant ovanligt tal gjorde professorn nästan maktlös, och han kom sig ej för att säga hvarken godt eller ondt till Daniel på en god stund.

Han satte sig tyst vid bordet och skref ett recept på flere slags böter från apoteket, och sen gaf han Daniel or'neringar om, hur den sjuke skulle skötas. Och en bra kur var det. Det dröjde inte många dagar, förrän den sjuke kom till hälsan igen.

Jag tänker att om hvar och en sku' ha stått på sin kant emot'n, som Daniel gjorde, så sku' han väl sist ha vant sig af med sitt syndiga sätt mot folk. Men när vi var nöjda och tysta tog emot hvad vi fick, blef han så van vid det och tyckte väl, att det liksom hörde till saken, och när han dessutom hade den naturen, så var det väl intet att undra öfver.

Men aldrig i mitt långa lif har jag haft så roligt som den gången, då professorn tänkte ge stryk åt Teir-gufars dräng, Nordberg. De' va' pengar värdt att se på.

Vi låg i hålld'n, jag och Nordberg.

Professorn kom från Helsingfors och hade två främmande fruntimmer med sig — säkert några släktingar gissade vi — och ville ha två hästar från gästgifveriet. Nordberg och jag var lediga. Jag fick professorn och Nordberg släktingarna, och så for vi i väg med dem. Nordberg körde förut.

När vi kom ett stycke på väg, började professorn knota över, att vi körde för sakta och skrek åt Nordberg, att han skulle öka på farten.

Nordberg, som aktade hästen som sin ögonsten och aldrig for oskonligt fram med den, tyckte, att när han körde med vanlig hållfart, så hade professorn ingenting att påstå. Han låtsade ej om tillropet.

— Vänta din sjutusan djävel! sade professorn.

Så bad han mig hålla stilla och ropade åt Nordberg att också stanna.

Vi stannade båda och undrade hvad han tänkte ta' sig till.

Han kröp ut ur fällar och täcken, som jag hade gärdat omkring honom, tog piskan, som var hans egen, och steg i snön bredvid min släde fram till Nordbergs.

— Aha, nu börjar det, tänkte jag, nyfiken att få se på. Få si hur knäveln Nordberg ska' reda sig.

Nordberg steg också full af undran ner från kuskbocken.

Professorn måttade åt honom med piskan.

— Jag ska' lära dig din fan att köra för sakta!

Och så sku' han ge'n.

Men Nordberg sprang vig som lekatten öfver till andra sidan af släden, och där stod han och skrattade.

— Huhuhuhu!

Han brukade skratta på det där sättet.

Jag satt också och skrattade, och hvad fruntimren i Nordbergs släde gjorde, vet jag inte, men nog knyckte det i byltena ryckvis.

Professorn blef ursinnig, när Nordberg sprang undan och skrattade. Hade han fått åt honom ett par rapp, så hade han väl fått det lättare sen, men hva' sku' Nordberg stå där och låta slå sig för ingenting, unga starka karlen. Hade han varit elaksinnad, så hade där kunnat bli ett häfvare slagsmål midt på landsvägen, för professorn var ingen vali' karl, han håller. Men Nordberg var alltid godsint och beskedlig och skrattade bara åt allting.

Han sprang rundtomkring släden kuttrande som en orre i vårspele:

— Huhuhuhuhu:

Professorn efter och svor och måttade, och så där höll de på en stund.

Men när han inte fick det att ta', började han kanske skämmas, och så tröttnade han väl, för det kostade på'n så inpålsad som han var i restulubb och omband. Svetten rann af gubben, när han kröp in i min släde igen.

— Har du fått nog nu, tänkte jag.

Visst var det förargligt för honom att ta för sig en sak och ingenting få uträttadt — som det väl sku' ha varit för hvar och en uti dylikt fall.

— Vänta du, din djävel, bara vi komma fram till stan, sade han till Nordberg hjärtligt och innerligt.

Men sen sade han ingenting på hela vägen. Inte ens om farten.

I stan bad han oss komma in och få pengar.

— Gå du in och tag pengarna, sade Nordberg till mig, jag ser efter hästarna. Troligen ämnar han ännu försöka få åt mig ett rapp.

Jag gick in och fick pengarna, och han såg rätt glad och nöjd ut, som om inga mankemang skulle ha varit mellan oss på resan.

Men en rolig syn var det i alla fall, och jag kommer ännu ihåg Nordbergs skratt för hvar gång jag färdas längs vägen och kommer till det samma stället, och jag måste själf skratta, när jag far där förbi.

Många doktorer ha vi haft sen dess, hvar och en efter sitt sinne, men ingen har vi haft, som har varit lik professorn. Och många nya och konstiga sjukdomar ha uppstått, som ingen förr hörde talas om. Till exempel lungsoten, den sa' professorn, att han inte mycket trodde på. Efter hvad han sa', så är den annorlunda beskafad än hvad den nu utmålas.

Fast nog ä' ju doktorerna grömma och råmodiga nu också. Till exempel när de gå med knifven på levande människor. Jag undrar hvad professorn skulle ha sagt om den metodiken.

Men jag har tänkt ofta, att kanske det liksom hör till doktorsyrket att vara så humörlig och mordisk och skarphjärtad. Det är ju i grund och botten ändå bara välgärningar, som en doktor gör — hur han än svärjer och hur han än skärer.

Österbottningen.

Vi hade förr i världen en trollkarl, som var vidtberömd och omtalad kring land och stad för sin stora allvetenhet och konst. Det var som om han skulle haft nyckeln till allt mellan himmel och jord.

Han hette Holmström och var hemma i Österbotten, och österbottningarna hade namn om sig att kunna trolla mer än andra. Väl var det så, att vi kunde den konsten till husbehof lite hvar och en, när det behöfdes, men österbottningarna voro så skickliga i trollkonsten, att somliga hade den till sitt yrke och flyttade till andra trakter och lefde där på trolleri.

Hvar de hade fått all den myckna konsten ifrån är inte godt att veta.

Det sades, att Moses, som var en kunnig trollkarl, hade skrivit upp alltsammans i en sjätte bok, som kallades svartkonstboken. Men munkar och präster tyckte, att det var onödigt att alla människor fick lära sig svartkonsterna, ock så tog de bort ur skriften den sjätte Moseboken. Den lär ändå ha funnits som lös här och där, och när då någon, som hade goda anlag och ett klyftigt hufvud, kom öfver den, så studerade han sig till trollkarl.

Boken lär ha funnits äfven i Österbotten, och därför voro de däruppe i den landsändan så kunniga i trolldom som ingen annan i hela landet, inte ens finnarna håller. Och visst är det, att inte har det funnits förr eller senare här i trakten en sådan mästare i trollkonster som österbottningen.

Han kunde skaffa stulet gods igen bara som på en vink. Med det var han snällare än en polishund nu för tiden. Och så kunde han straffa tjufvarna med detsamma.

Hvad han därvid brukade för konster vet jag inte, men alla tjufvar var rädda för österbottningen, och när ryktet gick omkring, att den bestulne hade varit hos österbottningen för att få sitt tillbaka, så var det visst, att tjufvarna första passande natt förde grejorna dit, därifrån de tagit dem. Så i det fallet var österbottningen till stor nytta för trakten.

Det var på en höstmarknad som en Strömforsbo i folkröran miste pengbörsen med tjugufem mark i och allt. Men så råkade han just i detsamma träffa på Holmström, som varit ner och köpt fisk af skäriborna, och talte om för honom olyckan med pengarna.

— Du får dem nog tillbaka, bara du väntar en stund, sade Holmström.

Så gick de båda tillsammans några slag af och an och såg på marknaden, och sen gick de in till Bergströmskan och beställde kaffe och annat, och de satte sig vid fönstret, Strömforsbon och österbottningen.

Men de behöfde inte länge sitta där, förrän tjufven kom med pengarna tillbaka.

— Ska vi straffa honom med något? frågade Holmström.

För den som ville kunde han lägga obotliga sjukdomar till straff på tjuften.

Men Strömforsbon ville inte det. Han var nöjd blott han fick sitt igen. Tjuften fick gå helbrägda därifrån, bara han betalade omkostnaden, som inte lär ha varit så dryg håller.

En timmerman hade vid skeppsbygge på varfvet förlorat sin yxa, och han trodde, att någon hade stulit den af honom. Om aftonen gick han till Holmström och frågade råd.

— Jag kan inte säga det nu, sade Holmström, jag måste ha natten på mig. Men du får inte vara här i natt, utan kom hit i morgon i god tid, så skall jag säga dig, hvar yxan finns.

Nu var karlen nyfiken att få se på hvad sätt Holmström tog reda på yxan, och hvilka konster han därvid brukade, och så gick han in i en lada där i närheten och väntade för att få se, hvad som skulle ske under natten.

När klockan blef tolf, så kom österbottningen ut på trappan och ropade tre gånger:

— Kucku, kucku, kucku!

Och kucku kom också flygande. Men det var ingen kuckutid på året, så man kan väl begripa, hvad det var för en fågel.

Holmström frågade kucku hvar yxan fanns, och kucku sade:

— Under spånorna vid byraget.

Och så gick Holmström in och kucku flög sin väg.

Men han, som låg i ladan, hörde alltsammans, och när han nu visste, hvar yxan fanns, så tyckte han, att det var onödigt att vänta till morgonen. Han gick ner till

sitt båtbygge vid varfvet och sökte i spånorna, och där låg yxan under dem, som kucku sagt.

Han kunde stämma blod med ögonen, och han gick på en nyslpad lies bett med bara fötterna, utan att få så mycket som en rispa under fotsulan.

Och så var han skottfri. Bara han först fick taga i byssan med sina händer, så tog intet skott från den på honom. Där var ingen som riktigt trodde på det först. Men han lät dem försöka. Han tog ett tag i byssan, och så ställde han sig vid bodväggen och lät dem gå an med kulor och krut mot bröst och mage och sidor och annstans med, men intet hål fanns på hans kropp, och ingen visste, hvart kulorna tog vägen.

Men själf kunde han skjuta ihjäl en annan människa till och med på hundra mils afstånd.

En Lovisasjöman kom en gång upp i en stad i Österbotten, där båten lastade plankor.

Lovisabon slog sig där på sjömännens sätt i slang med en flicka.

Men när båten var färdig att segla bort, sade flickans fader, som också var en kunnig trollkarl, att om inte sjömannen inom år och dag skulle komma tillbaka och gifta sig med flickan, så skulle han, gubben, skjuta ihjäl honom på hvilken kant af jorden han än befann sig, och det skulle ske precis på dag och timme ett år därefter.

När årsdagen kom, var sjömannen i Lovisa, och han var inte hågad för ett giftermål i Österbotten.

Men när timmen nalkades, blef han orolig och gick till Holmström för att få hjälp. Och så tog Holmström ihop med saken.

Han stjälppte en tom tunna ute på gården med botten upp, och sjömannen fick krypa in under tunnan och

sitta stilla där, tills allt var öfver. Så hällde han ett par skopor vatten ofvanpå tunnbottnen, så att han fick där som en liten vattenspegel.

Sist tog han ett gammalt gevär inifrån stugan och ställde sig på utkik vid vattenspegeln, ty det var däri han skulle se den andre, som var uppe i Österbotten och vid det laget rustade sig att skjuta på sjömannen.

— Syns han redan? frågade sjömannen inifrån tunnan, ty han blef orolig öfver hvilket slut allt det där skulle ta.

— Jo, nu syns han, sade Holmström. Han kommer nu ut på trappan och har ett gevär i handen. Men nu är det jag, som skjuter först.

Och så sköt han ett skott i luften.

— Tog det? frågade sjömannen.

— Ja, kom fram ur tunnan nu bara. Han föll död ner på trappan, sade Holmström.

Hans viktigaste göromål var dock att bota sjukdomar, och för det blef han mest anlitad och praktik hade han ofta mer än professorn själf.

Han botade alla slags sjukdomar, om de sedan var komna ur vatten eller vind, och mångahanda botemedel kunde han använda, som ingen annan människa rätt kom underfund med. Man visste bara, att den ondes konstler var det alltihop, och afgrundsfursten stod Holmström i förbund med för tid och evighet.

Vissa svåra sjukdomar kunde han inte bota på annat sätt än genom att gå med den sjuke om natten in i en kyrka.

Det var det sista och skarpaste han tog till, och inte hände det håller ofta, att en sjuk följde med österbottningen om natten in i kyrkan. Ty var nu en människa hur råmodig som hälst och utan all religion och utan all

försynthet för de heliga tingen, så var det för honom inte något lätt steg att taga, det där. Mig skulle de inte ha fått till det, om jag så hade fått dragas med spetälskan i all min dag, för det var så rysvärda saker det taltes om från dessa nattliga kyrkfärder, att det liksom tillrade längs ryggraden och det gick rysningar genom märg och ben på en syndare, när man hörde talas därom. Jag har hört det af en man, som för sitt fattiga lif gjorde en sådan kyrkresa.

Det var Aron från Påfvälsby. Han for med österbottningen så där sofdags från staden. Hvad annat Holmström tog med, visste ej den sjuke, men ett par breda pärtstickor lade han i fickan. På vägen syntes eller hördes ej något vidare märkvärdigt, än att skatorna ofta skrattade inne i skogen, och det var ju nattetid, då inga vanliga fåglar är i rörelse.

När de kommit till kyrkbacken och bundit fast hästen, gaf Holmström den ena pärtstickan åt den sjuke och sade, att han skulle sticka fram den och inte räcka handen, om där kom någon, som ville hälsa på honom i kyrkan.

— Det här blir besynnerligt, tänkte Aron.

Den andra pärtan tog Holmström själf i handen.

— Nu ska du komma ihåg, att du inte stiger öfver tröskeln med en fot i gången, utan skyndar dig att hoppa jämfota öfver, förmanade Holmström.

När Holmström kom till dörren, så blåste han tre gånger i nyckelhålet, och dörren öppnades af sig själf.

Holmström hoppade jämfota öfver tröskeln, Aron efter. Men som Aron hade hoppat öfver, så smällde dörren igen med en skräll, och Aron sade, att han tyckte att det liksom isades innanför västen, när han

tänkte på hur nära han varit att bli benlös. Hade han inte hoppat jämfota öfver tröskeln, utan stigit med ett ben i gången, så hade säkert det andra benet blifvit som i räfsaxen, påstod han.

När de sen gick upp längs stora gången, så såg Aron, att där var ett underligt sken uppe vid altaret och ett gny som af hästtramp långt borta. Aron kände sig underlig till mods och hade hälst velat vara hemma, men den som sig i leken ger, får leken tåla, tänkte han.

Vid korsgången kom en gestalt emot dem med en stor, vid kappa ikring sig, och så hälsade han först på Holmström, men det var ingen hand han räckte fram utan en stor sax, — eller om den mannen verkligen hade sådana händer.

Holmström räckte fram pärtan, och det sade: klipps. Så skulle Aron hälsa, och det sade också: klipps i hans pärtä.

Nu sade Aron, att han blef rädd. Fötter och händer hade redan varit i fara. Få si om hufvudet skulle få sitt med. Men tiden medgaf ingen fundering öfver det där.

Holmström och han med kappan — Aron tordes ej se opp på honom, så han visste ej hur han såg ut — gick längs gången upp mot altaret. Aron fick inte komma öfver korsgången.

Där höll de båda en längre rådplägning om Arons krämpor, och till slut måste de väl fått klart därom, efter som Holmström kom ner längs gången igen till Aron, som stod där halft ihjälskrämd. Den andra syntes inte mera. Och så gick de mot dörren utan att se sig om.

Vid dörren blåste Holmström åter tre gånger i nyc-

kelhålet och åter hoppade de jämfota öfver, Holmström först, Aron efter.

De satte sig upp i kärran och reste hemåt.

Men vid hjulbacken där stannade hästen och gick inte ur en fläck, och en röst ropade ur skogen:

— Holmström!

Holmström hoppade ner från kärran och gick in i skogen och talte där med någon igen, ty Aron hörde pratande röster. Efter en stund kom han tillbaka och steg upp i kärran, och då gick hästen.

Skator skvattrade därinne i skogen, och allt som oftast flaxade de omkring hästen och kärran. Men Holmström låtsade ej om dem. Nattfåglar och trollfåglar hörde ihop med honom och hans yrke, fast för Aron lät det otäckt.

När de kom till Sarflax, körde de in till ett torp. Holmström gick in i stugan och satte sig på bänken bakom bordet.

— Nu ä' vi säkra för i natt, sade han. Ty kom han att sitta bakom ett bord, så kände han sig liksom i trygghet för det, som ständigt hängde honom i rygg och hälar. Han lär alltid ha känt af att han hade den onde efter sig baktill.

Efter en stund fortsatte de sin hemresa.

Nästa söndag lät Aron bedja för sig i kyrkan, och efter en tid blef han frisk. Men om han blef bra af den nattliga kyrkresan eller af församlingens förböner kunde han ej så noga veta. Det sade han dock, att om han än skulle få all världens sjukdomsplåga öfver sig, så skulle han bära allt med tålmod och utan knot, men gå om natten i kyrkan med österbottningen en gång till — det gjorde han ej.

I en kyrka kunde Holmström ej gå in, fastän han försökte med alla konster som i sjätte Moseboken fanns, och det var Pyttis.

— Den som har låst den här dörren, har kunnat lite mera än jag, sade han och vände om med den sjuka och med oförrättadt ärende, och det är sant, ty hållkarlarna stod bakom kyrkmuren och såg hela förloppet.

Nu finns det ingen, som gör efter allt det där. Men — det finns ju ingen sjätte Mosebok heller.

Kaffe.

Mycket af det som nu är vanligt och anses nästan som dagligt bröd för människan fick vi i min ungdom hushålla strängt med och bryta af i små bitar af bara sparsamhet.

Som till exempel potatis. Vi fick på kalas äta runda potätor som ett slags bakelse efter den andra maten.

Och kaffet sedan. Det var inte för hvar mans mun.

Först och främst var det dyrt att köpa och tiden var penningknapp och det var därför svårt att få loss det. Men ännu en sak, som värre var. Karlarna hatade allt hvad kaffe hette, och det var inte godt för kvinnfolket att sätta pannan på för ofta. Kvinnfolksnaturen har åter älskat kaffet från urminnes tider, och det är väl ingen synd i det. Vår herre har ju skapat kaffebusken som alla andra gräs, örter och frukt bärande träd åt människorna till nytta, och ändå har den arma kaffebönan af karlfolk fått lida så mycket spott och spe. Och kaffepannorna, de stackarna, ha blifvit utsatta för hämnd. Ser man på en gammal kaffepanna, så är den så full med bulor på bröst och sidor af alla bultar den fått. Ty när karlarna var fulla, så skulle kaffepannan straffas för det att vi kvinnfolk tyckte om kaffe. Det var ju

egentligen åt oss de ville, men de räknade ut, att agan vardt mera kännbar, om den drabbade pannan, och de räknade nog rätt.

Jag var så gott som bara barnet — aderton år — när jag gifte mig med Karl Fredrik.

Han var en bra man. Han skötte sitt, och jag har ingenting haft att klaga öfver honom. Och fast jag var så ung, när jag kom i huset, så förstod jag ändå att sköta om mitt, så att Karl Fredrik var nöjd. Men kaffe tålde han inte. Det var penningrajsk och tidsrajsk, tyckte han.

Men jag tyckte om kaffe, och Maja, pigan min, tyckte också om det.

Maja var en duktig piga. Hon skötte som en karl om brännvinspannan både hemma och i skogen, och aldrig hände det, att något arbete gick på tok för henne.

Maja och jag höll bra ihop. Vi tyckte, att det skulle vara så innerligt roligt att få kaffe en gång om dagen — mer kunde man ju aldrig begära.

Men det skulle gå stjälandes för Karl Fredrik. Och det gick också, ty det är inte så svårt, som man tror, att sticka ögonen ur en karl.

Det var den tiden på året, då Karl Fredrik och Jovan Erik, drängen, gick till famnvedskogen och var borta från morgon till kväll, som jag och Maja först kom på det.

Vi hade kärnat om dagen och jag stod just och saltade smöret, då det kom som en uppenbarelse öfver mig.

— Maja, sade jag, i morgon, när karlarna gått till skogen, ska vi skynda oss med morgonssysslorna, så hinner du gå till stan och sälja smör och köpa hem kaffe och socker. Men tyst som mösset för karlarna, förstår du.

Maja var som min högra hand, och när det skulle skaffas kaffe till huset, var hon färdig som soldaten.

I gråningen hade vi sysslorna undangjorda. Så snygade hon upp sig och löpte af som en rinnande olja.

Innan middagen var hon tillbaka. Kommersen hade gått bra för henne och vi hade både bränt, kokat och druckit kaffe och satt nöjda och belåtna och spann, när Karl Fredrik och drängen mot aftonen kom hem.

Jag märkte nog, att Jovan Erik, som var en klyftig karl, såg ett par gånger granskande på Maja, och han måtte väl ha tänkt hvad han tänkte, för vid kvällsvarden hörde jag honom säga sakta till Karl Fredrik:

— Undrar om int Maja i dag har varit till stan efter kaffe?

— Hur tror du så?

— Sir ja int, att hon ä så slät i hufvu och annars så städig också.

Karl Fredrik tog nu äfven Maja i närmare betraktande, men sade intet.

Men jag sade till Maja:

— I morgon skall du vara lika städig och kamma dig lika slät i hufvu som i dag, så begriper de rakt ingenting af det här.

Och Maja kammade sig slät i håret alla dagar och gick lika oppsnyggad, om hon var till stan eller ej. Karlarna granskade henne om aftnarna och undrade, hvarför hon med ens blifvit så fåfäng, gamla människan. Jovan Erik mistänkte smått, att Maja gjorde sig till för honom, fast Maja i det afseendet var så oskyldig, som det barn som föddes i går.

Men att Maja ofta gick till stan på kaffeköp, det kom de aldrig underfund med.

Vi hade svårare att komma tillrätta med våra kaffeknep, när Karl Fredrik och Jovan Erik hade hemarbete. Kaffeköpet skötte Maja om på gammalt sätt vid passande tillfällen, men det var värre med kokandet.

När brännanloftet kom om våren, var det dock ingen nöd längre.

Maja, som skötte om brännvinspannan, tog kaffedonen med sig i kojan och gömde dem där, ty det gick bra att koka kaffe under brännvinspannan.

Men — man var inte säker på, hvem som kunde titta in dit, just som pannan stod färdig.

Maja var inte rådlös med den saken.

Nu var det så, att vi hade en stor, arg oxe, men den var arg bara på karlar, och Maja lärde den att komma ner till kojan och få drank utanför dörren.

När Maja rustade till kaffe i kojan och visste, att karlarna var i farten, sade hon mera liksom för sig själf än åt andra:

— Oxen väsnar så och vill ut. Jag går och släpper ut honom, så får han sin drank.

Jag förstod, att det var Majas kaffesignal, och gick till kojan tillika med oxen. Och därinne drack vi kaffe och hade så innerligt roligt, och oxen stod förnöjd och drack sin drank utanför dörren. Men karlarna hölls på afstånd, ty såg oxen en karl, gaf han till ett illvrål, stack tungan ur munnen och sänkte hornen, och det gaf respekt.

Karl Fredrik hade en dag besök af sin gamle vän skomakar Arvidson.

De hade båda förut på dagen varit hos Hermans Hendrik, som de var släkt med och där blifvit läskade med en skvätt starkt, så att de var med känning och af guds helga gåfvor glade, och som de visste, att Maja just skulle

till att klara af trettisexkannspannan ner i kojjan, så ämnade de sig dit. — Å, hvad där skulle bli skönt för två så gamla vänner, som inte träffats på så långa tider! Nu skulle de ha det som en bröllopsdag tillsammans! — Men — hva fanken nu då! Har int Maja ut oxen! — Den jäkelns Maja sprang då alltid med sin oxe! Som int oxen sku ha hunnit med sitt sen!

De gick båda ut på förstugutrappan, och Karl Fredrik ropade:

— Maja, Maja, för in oxen för vi ska båda ner till kojjan i dag, jag och Arvidson!

Men det var just det, som Maja satte stopp för. Hon hade spekulerat ut deras planer, och som hon hade äfven sin lilla privata panna färdig, ville hon helst vara i fred då, och dessutom så tvinnade gubbarna annars också bara i vägen där. Hon ropade tillbaka:

— Oxen ska ut, när han känner på sig, att det blir den tiden, och får han int', så rycker han långband och klafve loss och kommer ut själf, och om int' husvärden och mästarn hålls inne nu, så kommer han att söka efter hjärteblodet på er båda, för han ä farlig i dag.

— Ska vi då vara rädda också? undrade Arvidson.

— Hvem vet, hva den djäveln kan göra, sade Karl Fredrik, för int' sir han god ut.

Oxen satte af med ett bölande och svansen i vädret ner till kojddörren till drankhon. Inne i kojjan drack vi kaffe, jag och Maja, medan sikuna rann, och Maja förde för barmhärtighets skull ett halfkvarter af klarningen upp till stugan åt Karl Fredrik och skomakarn.

Har man en god man, sticker man ett öga ur honom; har man en dålig, sticker man dem båda.

Religiösa.

Det var en gång några gubbar, som var goda vänner och trogna grannar och släkt med hvarandra.

Och när det ibland ville sig så väl, att de efter en tid af arbete och bekymmer i sina värf kom tillhopa och fick en skvätt starkt, så blef de religiösa.

Inte för det, att de var några frimurare och gudsföraktare annars håller. De fruktade Gud och ärade öfverheten; de gaf gudi hvad gudi tillhörde och kejsaren hvad kejsaren tillhörde, och de knogade i medgång och motgång för sitt bröd och åt det i sitt anletes svett. De kunde svälta utan knot, när åkern vid skördetiden stod frostbiten, och de kunde tacka Gud med hjärtat fullt af glädje, när säden rann strid och grann ur kärfvarna vid mickelsmässan om hösten. Men det satt liksom mera invärtes; de höll sin gudsfruktan för sig själfva, och de talte med sin gud i tysthet.

Men som sagt, så snart de fick en skvätt — och det behöfdes ingen stor skvätt håller — så löstes deras tungors band, och det kom andakt och själastämning öfver gubbarna. De blef såsom öfverstepräster och de skriftlärda i synagogorna och började utlägga, så att bibelspråk och psalmverser korsade hvarandra tvärs öfver

bordet. Och hvar och en var religiös efter sin art och sitt sinnelag, och de hade hvar för sig utvalt en psalmboksvers, som var liksom ett rättesnöre och ett a och o för allt deras lefverne och ett valspråk i sorg och glädje, under arbetsdagar och högtidsstunder.

Hermans Hindrik kände sig alltid andeligen fattig och blind, och han sade:

— „Vårt förnuft förblindadt är.
Mörker all vår själ betäcker,
om din ande ej är när
som nytt ljus i själen väcker“.

Beins Kalle var af annan mening. Han sade:

— „Låt mig som ett ljusets barn
se och undvika alla garn,
som satan för mig ställer.
Ja, låt mig aldrig glömma bort
att min lifstid är ganska kort
och likväl mycket gäller.
Ty bör mig
flitelig
nyttja dagen;
höra lagen
och mig lära
det som länder
mig till välfärd, dig till ära“.

Lassas Petter, som var en glad själ och alltid rik på godt humör, tyckte att världen var härlig i ny och nedan och en lustgård för människor att lefva i — ja, riktigt

som en kungsgård skänkt af vår herre, och som han i sin stämmingsstund blef musikalisk, så sjöng han:

— „I blomman af min ungdomsdagar
 hvem är jag skyldig tacksamhet
 om ej den gud, hvars milda lagar
 mig styrka skänkt och munterhet
 Som öppnat världens fält för mig,
 där all hans godhet röjer sig.“

Men när tiden blef framliden och skvätten i ankaret tog slut och allt var utransakadt för den gången, steg Hardéns fabru upp och gaf signalen till skilsmässa och uppbrott:

— „Vi gå hem hvar till sitt bo
 af guds helga gåfvor glade.
 Där finne vi vår själaro,
 hvartill vi stor längtan hade.“

Sipu Abram han blef också religiös, när han hade fått känningen, men han var religiös på annat sätt.

Medan han ägde sjättedelshemmanet, då var han rätt ofta religiös — hvar och hvarannan dag mest — och brydde sig inte ett skapande grand om arbete och omsorg om hus och hem. Han gick i strumpfötterna och sjöng psalmer från morgon till kväll och ibland från kväll till morgon, och lät allt gå på guds försyn. Och när Lovisa, hustrun hans, försökte hålla efter honom, vann hon ej mycket därmed. Abram hade två säkra klippor att

stöda sig på, och de ramlade aldrig i evighet, trodde han. Den tron satt fast som med nitnaglar i Abram, och han sade:

— „All min sorg jag kastar,
som mitt hjärta lastar,
på min Jesu rygg.“

Det var hans ena klippa.

Den andra var handelsman Goloschoff, som han förtröstade sig på, tills hemmanet gick på kansli för utskylterna, och Goloschoff tog sitt och Abram fick gå sin väg med Lovisa och två tomma händer. Barnungarna flög som fåglar ur boet och tog tjänst hos andra.

Abram flyttade med Lovisa in i en liten stuga, som han kallade templet. Han arbetade här och där åt bönderna och blef en bra karl, när han minskade af litet på religiositeten och tog omsorgen en smula på sin egen rygg.

Men engång i veckan skulle han vara religiös och ha sin själastämning. Det kunde inte hjälpas, ty det tyckte han sig behöfva och ha råd till.

Han arbetade en lång rad af år hos häradsnämndeman, och när han gjorde upp ackordet med honom, så förbehöll han sig privilejan, att han hvar lördagskväll skulle få ett halft kvarter brännvin.

Det fick han, och det drack han upp i ett tag, och när det hade gjort sin verkan, så blef Abram religiös alldeles med detsamma.

Han gick hem till Lovisa i templet, och under vägen sjöng han sin aftonpsalm:

— „Hvarmed skall jag dig lofva,
 min gud och fader kär,
 för all din stora gåfva
 och omsorg om mitt väl.“

Abram kände sig så nöjd och lycklig, där han i aftonstunden trefvade sig hemåt längs den höstvåta vägen. Allt veckans slit och släp var glömt och han tyckte, att gud fader och hans helge and' hade stigit ned till honom i all hans skröplighet och uppfyllt honom med en paradisk salighet — en försmak af det, som komma skulle hinsidan detta jordelif. Allt detta kunde han inte bära tigande. Han småpratade för sig själf, och så upphof han sin röst till en ny lofsång:

— „Du dagligen mig spisar
 och kläder nådelig.
 Min själ stor nåd bevisar
 och föder rikelig.
 Ty skall ock nu min mun
 ditt helga namn berömma
 och ej ditt lof förglömma
 i denna aftonstund.“

Men med den världsträlen Lovisa var det ett bekymmer, ty käringen var så beskaffad, att hon inte tålde, att Abram skulle lägga sig i hennes själsangelägenheter.

Abram gaf dock inte efter.

Han försökte med omvändelsen hvarje lördagsafton, och nu skulle han åter, om fakuln tog, ha käringen med in i vår herres glädje.

Och så bad han i en ny sång om den högstes bi-
stånd därvid:

— „Min släkt och mina vänner,
o herre, tänk uppå.
Du allas tillstånd känner.
Låt väl i allt dem gå!“

Och nu beslöt Abram, som så många lördagsafton
föret, att Lovisa *skulle* omvändas.

Lovisa satt i templet och åt sin aftonvard. Katten
åt sin under bänken, och allt var frid och stillhet som
sig bör en lördagsafton.

Då hördes psalmsången af Abram, som var i annal-
kande, och Lovisa visste af gammalt, att han nu åter var
i änglatagen och omvändelseifvern.

Och när han sjungande steg öfver tröskeln till sitt
tempel, gick han med ett par steg, ty templet var inte
stort, fram till Lovisa, drog ullduken af hennes hufvud,
luggade henne och sade:

— Bekänn din synd för Gud och för Abram!

Men Lovisa bekände aldrig. Hon steg upp, tog ett
säkert tag midt om Abram och bänkade honom i ut-
dragssången med en tung skinnfäll öfver sig, och så
sade hon:

— Ligg stilla där nu, tills den mesta gudligheten går
ur dig.

— Lovisa, Lovisa; du har alltid varit en världsträl
och en stormodig varelse, och du förhärdar ditt hjärta
till evinnerlig tid. Men inför vår herre är jag oskyldig
till ditt fördärf. Jag tvär mina händer och sköter om
min egen salighet.

— „När jag skall hädan vandra
 af denna jämmerdal,
 tag bland de frälsta andra
 mig i din fröjdesal,
 att jag till evig tid
 må där med änglatunga
 dig pris och ära sjunga,
 min gud och fader blid!“

Lovisa lät honom sjunga psalmen till slut och förrätta sin aftonandakt ostörd, bara han höll sig under fällen.

Sången tynade af, och där blef ett mummel som af en bön. Till sist kom därunderifrån som en kraftig trumpetstöt:

— Ty riket är ditt och makten och äran och härligheten ifrån evighet till evighet, amen!

Lovisa läste sin aftonbön tyst för sig själf ur psalmboken. Katten hade hoppat upp på ugnen och satt där mätt och nöjd och spann och halfsof i värmen, och allt blef åter frid och stillhet.

Lovisa makade ihop kolen i askan, drog klinkan på dörren och kröp bakom Abrams rygg.

På söndagsmorgonen hade religionen och gudligheten gått Abram ur kropp och själ. Ett halfkvarter är ju inte så stor skvätt för en karl i bästa åren; och nu trodde han på Gud så som Lovisa och annat folk gjorde och arbetade träget hela veckan för sitt och Lovisas uppehälle — till nästa lördagsafton.

En vink från andra sidan.

Det är underligt med människorna. Somliga lefva och regera hur som helst och tycka bara, att det angår ingen. Och när de dö, så kan ju häller ingen precis säga, hur de ha det ställt för sig i den andra världen.

Men för den, som har ögon till att se och öron till att höra, är det någonting ändå vid den sista färden, som gör det klart för dem som efter bli, huruledes det riktigt är. Det är som en vink om något från den andra sidan, den okända, bara man förstår att tyda vinken.

Nu vet ingen se sådant, för att ingen har tron på det. Människorna äro annorlunda nu. Och ingenting händer det sen häller.

Men i min ungdom, då hände det alltid så märkvärdiga saker, och då kunde vi ibland få se liksom en flik af förlåten lyftas.

Som till exempel, när kapten blef död och skulle begrafvas.

Han var annorlunda än annat folk, kapten. Han var elak och hastig i sinnelaget och svor och regerade i sitt hus med egna och tjänare, men det var nu ingenting ovanligt med det, för han var gammal ostindiefarare och hade hela sitt lif seglat världen ikring och hade därför

blifvit en sådan som slika bli därute i hedningalanden, och inte visste man så noga, hvad han där utomlands haft för sig håller.

Folk påstod, att han till och med var frimurare, och det kan man inte alls hålla för en omöjlighet, för han hade i så långa tider hållit till i Sverige, där de säga, att frimurarne riktigt ska ha sitt viste, och hvem kunde veta hvad slags folk han där råkat ut för.

Hans gamla mor grät och bad till gudomen hvar eviga dag för hans omvändelse. Men det såg hopplöst ut med kapten. Han hade sitt för sig.

Så kom han engång hem från en långresa och sade till gamla mor sin;

— Nu, mor, ska jag komma hem för att dö, sade han.

Var det icke underligt! Då var karlen frisk som en rofva och inte så gammal håller. — Men si, han visste väl, att tiden var ute för honom, för det sägs ju, att de lofva sig, frimurarne, inom en viss tid med kropp och själ åt den onde, men hvad de själfva få i utbyte, det vet ingen människa.

Gumman blef förskräckt öfver hans syndiga tal.

— Käre son, ingen vet väl på förhand när hans stund är kommen, står det i skriften, men om det är så, att du har aningar om att någon skall bort, så är det väl du, som skall täcka mina ögon och inte jag dina, sade hon.

Men kapten höll fast vid sitt och påstod, att det var för honom det var slut.

Och var det icke förunderligt! Det gick som han sagt. Ett par dagar därefter blef han sjuk och dog knall och fall.

Och det vardt en rysvärd tid för oss, för alltifrån den stund han gaf upp andan och till dess att prästen

vigt griften öfver honom, var det som om luften varit full af tecken och under.

Bockos Lovisa, som var liksveperska i byn, sade, att det inte var kapten som hon lade i kistan, utan en annan ful varelse, en bortbyting, och hon riktigt skalf på målet, när hon talte om det där för oss andra. Si, han hade tagit sitt med kropp och själ, han, som skulle ta det, sade Lovisa, och allihopa var vi bäfvande för fasligheten i hvad Lovisa sett. Vi hade det riktigt svårt och kände oss hemska till mods så där mot aftnarna, medan kapten låg lik inne i mangellidret, och vi skulle gå där rundt omkring med sysslorna. Urby ropade hemskt från skogen flere nätter å rad, så ingen tordes gå ut, och det hade gjort så redan förrän kapten dog, sade Stafva, ladugårdspigan, och räfvar skvakte och hackspettar flög oss rätt mot ögonen, och det var ett himmelens elände, som jag inte glömmet i all min tid.

Och när vi höll vakanstuga för kapten, innan han fördes bort, hände det något märkvärdigt.

En ung dragon tog sig till att spektakla öfver vårt förehafvande, för han hade förstås inte riktigt tron på det, han håller. Men vet någon, hur det gick? Dragon, som var med oss hela tiden, skulle toltiden på natten gå ut. Vi var just vid slutet af en psalm, vi andra, och kvinnfolket varnade och nekade honom. Han skulle kantänka vara karavålig och inte bry sig därom, utan gick bara, och när han kom in tillbaka, slog en eldslåga efter honom i dörren, innan han hann draga till den efter sig, och elden brände af hans kappskört jäms med baken.

Då hvitnade han i synen och sen så *trodde* han, för han fick ju så tydligt se.

Men när begravningsdagen kom och vi skulle föra kap-

ten i jorden, stannade vi med likföljet vid den stora backen, som brukligt var, för att vänta på motringningen.

Vi väntade en stund, men det hördes ingenting. Vi väntade åter och vi bläkta med hattar och mössor och näsdukar opp mot klockstapeln, men inte en kläpp rördes.

Vi trodde först, att klockringarna var försumliga. Ett par karlar från begravningsföljet sprang opp i klockstapeln för att se hvad som fallerade. Men när de kom dit opp, stod ringarna och drog i stropparna så att ögonen stod ut ur hufvudet på dem och svetten rann.

Men klockorna var som fastbundna af osynliga händer och rördes ej ur fläcken.

Då började vi förstå.

Vi fick föra kapten till grafven utan klockor, som en missdådare.

Men sen, när kistan var sänkt i jorden — den var tung som en sten också, den kistan, sade de som bar den — och jordfästningen var läst öfver den döde, då lossnade klockor och kläppar, och vi fick ändå tillbaka-ringning.

Vid begravningsmiddagen var vi alla så bäfvande och uppskakade af händelsen med motringningen, att maten inte riktigt ville smaka oss, fast den var både god och riklig — för kapten var ju ingen fattiglapp. Vi hade fått lyfta en flik af förlåten som täckte det stora okända, dit kapten hade gått in, och vi såg tydligt, hvem som var med vid begravningen.

En oskiftad vägstump.

Janne och Kalle var rågrannar i skog och ägor.

Janne hade ett lynne som eld. Det brann och sprakade, när argsinnet kom öfver honom — och det kom ofta — men när det hade sprakat ut, kom han likasom till sig igen. Då hade han glömt alltihop och var en gladlynt och godsint granne, dessutom rättvis i stort och smått.

Men han använde en farväg, som gick genom Kalles skog. Vägen var af gammalt oskiftad, och Kalle tyckte sig ensam rå om den.

Kalle var till sinnes som en ullkarda, gnatig och hvass och hacklade ofta fast här och hvar. Han var rättvis, han också, i stort och smått. Rätt skulle vara rätt, fast det så bara gällde en enriskvist, för tog en käring och snärde åt sig söndagsenris till stugugolfvet från en annan skogsbacke än Kalle hade gett lof till, så hotade han käringstackarn med tingsprocess, om hon ännu en gång snärde på förbjuden mark.

Kalle tyckte, att det var onödigt, att Janne körde genom hans skog. Han kunde ju taga omvägen genom byn.

Janne tyckte åter, att det bara var rättvist att han fick köra på den vägen. Hans förfäder hade begagnat

den led efter led sedan urminnes tider, och längs den hade de färdats fram den sista färden till kyrkogården. Allt detsamma ämnade Janne också göra, när den vägen lämpade sig så bra för honom, sade han rent ut.

De trätte om vägen i fyra långa år, när och hvar de träffades, men annars var de vänner och liktes bra.

Om de möttes på den förbjudna vägen, så var det visst som amen i kyrkan, att Kalle sade till Janne:

— Hör du nu, de ä inte alls rätt gjordt af dig att köra på den här vägen. Kan du inte hålla dig på den andra?

— Hva fanken ska du prata om vägen, du! När har du sist lagt ut ett dagsverke på den? När har du sist kört ett sandlass till den?

— Nå, att du säger något sådant! Det fattas bara, att jag sku göra det med! Fylla sand på vägen och ploga den med, så att du ska komma bra fram!

— De sku väl vara din förbannade skyldighet, när du ä en sån jäkla ägare till den. Men ser du, jag fyller sand på den och jag plogar den om vintern — annars sku int fan själf komma fram på den — och så kör jag på den, när jag har lust, ser du.

— Du kör, säger du?

— Ja, ta me fan jag gör så!

— Men jag säger stopp, ska du få se.

— Du kan ju försöka.

— Ja, ser du, när vägen går genom min skog och när inte rätten har skiftat den oss emellan och fyllningen ska tas från min sandgrop på min mark, så ä de väl allt mitt, tycker jag, och när jag själf så litet begagnar den vägen, så tycker jag, att den gärna kunde få stå i fred

för dig, när du har den andra vägen genom byn, som ä din lagliga väg.

— Hvarför i helvete kör du int mera på den då?

— Jag behöfver den ju så lite.

— Det rår jag inte för. Men jag behöfver och jag kör, om djäfveln tog.

— Vi ska se, hur länge du får. Det finns väl lag och rätt här i landet. Rätt ska vara rätt.

Janne fyllde sand på vägen från Kalles sandgrop. Han jämnade den slät som ett bord, och så körde han på den igen så att det hurrade i skogen, ty Janne hade goda hästar.

— Rätt ska vara rätt, tyckte Kalle, och så gärdade han ett led tvärs öfver vägen.

Han tog endast halmband, ty han tyckte, att då Janne såg ledet, borde han vara så finkänslig och förstå, att Kalle menade; Stopp!

Gummorna, som gick till blåbärsskogen, såg ledet midt öfver vägen, och som de kände till krakelet, korsade de sig och sade:

— Himmelens skapare! Hur trångt må de där båda ska få det i den andra världen, när de har det så där knappt redan i denna?

Janne fick höra om gillret. Den är inte sen, som bud för.

Han spände sitt snabbfotade sto Mariana för kärran och for till staden.

När han såg ledet på vägen, gaf han Mariana lösa tyglar.

— Förbanne mej, har int Kalle sagt stopp nu! — —
Hej, Mariana!

Med ett brak var Janne öfver på andra sidan.

Ledet låg krossadt.

Men Kalle gärdade ett nytt. Nästa gång tog han starka videband.

— De borde fastna i, både hästen och karlen, tyckte han.

Men när Janne kom, så hejade han till ett tag och var öfver igen och sände bud till Kalle, att ledet var för fan i våld och att Kalle fick gå dit och reparera det, om han ville.

De träffades en dag vid rån i Myrängen.

De talte vänskapligt vid hvarandra om väderlek och årsväxt och annat sådant som rörde dem nära, och det tycktes, som om de två aldrig haft något ondt sig emellan.

Så med ens kastade Kalle fram:

— Hur länge tänker du köra sönder mina led, som jag gärdar öfver vägen?

— Hvem fanken har bedt dig gärda?

— Får inte jag göra på min väg och i min skog hvad jag vill?

— Du får väl så, men låt bli att gorma, om jag får lust att göra hvad jag vill.

— Jag tänker snart igen gärda ett nytt led, och jag tycker, att du kunde låta det stå i fred.

— Ja, gärda du på bara, inte mig emot. Men när jag har ärende hitåt, så kör jag på vägen genom din

skog, och så bygger jag den och reparerar den, när den blir dålig.

— Men nästa gång ska jag gärda så pass, att du ej kommer öfver.

Janne var på julkalas i skärgården i mellandagarna och kom hem på natten och hade ångan uppe.

Han satte af med god fart in på den förbjudna vägen.

Plötsligt tvärstannade Mariana.

— Hva fanken! Vågar du int sätta öfver nu? Har du int hunnit lära dig det redan? — Hej!

Janne trodde, att Kalle roat sig med gärdanarbete i julmellandagarna.

Men Mariana gick inte.

— Hvad har han nu byggt för ett babelstorn, som int Mariana törs öfver? När har han hunnit med det? Och Janne steg ur släden för att se.

Bron öfver den djupa kanalen var uppkastad.

Janne blef ej förskräckt. Det brukade han inte. Men han svor, ty det brukade han till husbehof, och så vände han om och körde den vägen, som Kalle tyckte, att han egentligen borde köra.

Han sade intet, men han satte in i tidningen ett stycke om nidingsdåd.

Följande dag lät han bygga bron, och så körde han åter den vägen fram.

Sjutton dagar före vårtinget sände Kalle nämndemannen att stämma Janne till tinget för körande på förbjuden väg.

— Si på fanken, sade Janne. Nu ska väl rätt bli rätt till slut.

Och så sände han nämndemannen att stämma ett par gamla gubbar från byn som resällskap med till tinget.

Det blef process, och domarn rannsokade och nämnden pröfvade, och vittnena förklarade, att Jannes förfäder led efter led byggt och begagnat vägen, och ingen hade förmenat dem det.

Kalle sade inför rätten att den ena af vittnena var jäfvig att vittna och aflägga ed, emedan han ej kunde sin katekes.

Målet tog uppskof till hösttinget, och vittnet skulle därförinnan undergå prästförhör.

Janne ålade vittnets hustru att lära gubben läsa utantill i katekesen de stycken, som handlade om ed och mened, och så skjutsade han gubben till prästgården, och prosten förhörde honom och godkände hans kunskaper.

— Satt int fan i gubben, som kunde, sade Janne.

Och domare och nämnd granskade saken ånyo och fann rättvist, att då Jannes förfäder af ålder begagnat vägen och då vägen var till stor nytta för Janne, så borde något annat ej komma i fråga, än att Janne också fick begagna den. Och i betraktande af att det blef för drygt och betungande för Janne att ensam underhålla den långa vägsträckan, dömdes, att vägen skulle skiftas i tvänne lika stora lotter, så att Kalle också skulle få sin andel att sköta.

Janne bjöd Kalle och sina vittnesmän på öl vid gästgifveriet.

— Nu har rätt blifvit rätt, sade han till Kalle, och nu ska vi inte tala om den där vägstuppen mer.

— Nej nu ska vi vara vänner i lif och död. Dör jag först, så kör du mig till grafven, dör du, så kör jag dig. Goda vänner ska köra hvarandra till grafven, efter landsens sed, och ingenting står nu mer emellan oss. Det hör ni, gubbar, sade Kalle till vittnena.

Janne körde sedan den vägen i mörker och ljus utan något hinder från Kalles sida.

— Rätt ska vara rätt, sade Kalle.

Och när Janne färdades fram där den sista färden till kyrkogården, satt Kalle fram på och körde.

B 223

Pris: 3 mk

Jw. skönl. 1.

Bengt's

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 102 0026

X

